

בס"ד

מאמר מערכת

אנשי אמונה

שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם
תמצאו איש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה. ירמי' ה.

אמר עולא, אין ירושלים נפדת אלא בצדקה, שנאמר ציון
במשפט תפדה ושביה בצדקה.
אמר רב פפא: אי בטלי יהירי בטלי אמגושי (יהירי, ישראל
מתייהרים בבלורית ובמלבושי יהירות כפרשים הללו. בטלי
אמגושי, יבטלו המינים גלחים המשניאים אותנו. רש"י). אי
בטלי דייני בטלי גזירפטי (בטלי דייני, רשעים מישראל שמטיין
דין. בטלי, מעל ישראל. גזירפטי, נוגשי שוטרי עובדי כוכבים.
רש"י).

שבת קלט, א.

מדברי רב פפא לומדים יסוד חשוב מאוד בגדר כי כל דרכיו משפט, ובגדר מדה
כנגד מידה במדותיו של הקב"ה. אב שרוצה לחנך את בנו ולהטותו לדרך
טובה מייסרו בשבט או מונע ממנו דבר מה וכדו' - אם יש רגישות לאב משתדל
שהעונש יהיה בהתאם למעשה הבן, ולא נותן עונש גדול על מעשה פעוט. אבל
לכוון שיהיה מדה כנגד מדה מתוך המעשים עצמם קשה מאוד ובדרך כלל בלתי
אפשרי, כי אין לאב את הכלים לכך. אבל אצל הקב"ה - כל יכול - כך הם
הדברים, על יהירות במלבושים ובלורית וכדו', שמטרתה להחשיב ולהראות את
עצמו נאה, גוזר הקב"ה שהתוצאה תהיה להפך, יקומו אנשים שישניאו את
האדם הזה על הבריות. דיין רשע שנוטל ממון תוך הטיית הדין, גורם שיקומו
רשעים שיטלו ממנו ממון שלא כדין. גם למדים מדבריו שמדרכי ה' הם שכל
מכה נשלטת וניתנת לרפואה: אם יחזור בו היהיר מיהירותו, מובטח שתבטל
השנאה כלפיו. וכן הדיין הרשע אם יחזור מרשעותו, לא עוד יגשו בו שוטרי
העכו"ם.

זחזו א"כ דבר נפלא מדרכי המשפט של הקב"ה, שגם אדם שמגיע לו להתייחס בגין מעשיו הרעים, מקבל את הייסורים לא רק כפי מעשיו אלא על ידי מעשיו ממש.

ועתה למשפט וצדקה דרישא. ונבאר הפסוק בישעיה א, כז: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". והרבה פירושים נאמרו בו, אבל כדי שלא להאריך נכתוב מה שעולה מתרגום יהונתן ורש"י ור"י קארו. פדיון ציון [תחילה העיר עצמה כפשוטו, ואח"כ שיבת השכינה לציון] יהיה בהנהגת המשפט על קו היושר, והזכות שתעמוד להשיב בנים לגבולם הוא הצדקה. צדקה האמורה כאן היא מלשון צדק ואמת.

ונראה שהנהגת מדה כנגד מדה בזה הוא כך, דכבר כתבנו במאמר הקודם בגליון 48 שארץ ישראל וירושלים בפרט הוא מקום שאינו נסבל שם עוונות, והקב"ה מדקדק עם השוכנים בציון ביותר, כי הוא פלטרין של מלך. ע"ש. וכיון שישעיהו הנביא בתחילת ספרו מודיע שהקפידה מצאה מקום משום ש"בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי". ובמה? "ידע שור קונוהו וחמוא אבוס בעליו וישראל לא ידע עמי לא יתבונן". כלומר ודאי היו חטאים ועוונות פרטיים רבים כד' חז"ל, אבל הרי זהו עוצם התביעה והדגש, על ש"בנים גדלתי ורוממתי והמה פשעו בי", ובמה פשעו? "ידע שור קונוהו וכו' עמי לא יתבונן. מבהיל! אדם שלא יודע לא מבין מיהו המגדלו ובוטט בטובתו גרוע הוא משור וחמור. משמע שהוא נגד הטבע ממש. לכן התיקון הצריך לזה הוא "אנשי אמונה", על דבר ה' וברית תורתו. שיסודו בתחילה הוא ישרות אנושית. ולכן נקראת מדה זו בשם "ושביה בצדקה", באנשי צדק ואמונה. כנ"ל. והבן.

ונביא לזה כמה ראיות, שהדרוש לבנין ולשיבת ציון הוא "אנשי אמונה". דוד המלך ע"ה בתהלים מזמור ט"ו אומר: "ה' מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך?! הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא רגל כו' עושה אלה לא ימוט לעולם". הנה שאפי' לדור בציון צריך "יושר ואמת". עוד שם פרק כ"ד: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב" כו'. ויש בזה מדרגות רבות, כמבואר בחז"ל מי יעלה מי יקום כו'. אבל הכלל הוא "יושר ואמת".

ובשבת קיט,ב: "אמר רבא לא חרבה ירושלים אלא משום שפסקו ממנה אנשי אמנה, שנאמר שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו אם יש איש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה". ומבואר שם במסקנת הגמ' שאפי' שבדברי תורה היו אנשי אמנה [מה שלא יודעים אומרים לא ידעתי, ולא עונים תשובה בשקר] מ"מ במשא ומתן פסקו

אנשי אמנה, וזה היה בבחינת המכה האחרונה שגרמה לחורבן. הרי שהדברים פשוטים, משפסקו "אנשי אמנה" כפשוטו, שהמשא ומתן נהיה בשקר וברמאות חרבה ירושלים. וכל שכן אם מסרון אנשי האמונה הוא בתורה, שיש לומדים שגונבים חידושים ושמים בכליהם, ומשקרים בהלכה לענות ללא ידיעה, מבואר בגמ' שם שהוא קשה יותר. ע"ש.

אמנם האדם עוד בטרם נברא נאמר אל יברא שכולו שקרים. אבל הרי לכך נבחרו ישראל "ותשלך אמת ארצה" זו התורה המיישרת ארחותינו, ולאחוז במדת אנשי אמנה. וביותר בימים הללו שכולנו ישבנו בט' באב לארץ, ונצטערנו בצער גלות השכינה, ואשר שועלים קטנים מחבלים הם המהלכים בהר ה' השמים והחרב, ורוב ירושלים העיר הקדושה עדיין ביד הגויים, ומלאה בגילוליהם ופסליהם, ואנחנו מלבר. ודאי הן זאת כבר למדנו שמעשיך ירחקוך ומעשיך יקרבוך. ומסתמא גם הימים מסוגלים, עכ"פ במחינה זו שהברזל חם וקרוב לשמוע. יה"ר שנזכה ונראה בנחמת ציון וירושלים השתא הכא. ישרו ישראל כאיש אחד. שר ומלך בישראל איש אחד. שירת הלויים במקדש ה' המיוחד. אמן.

גליון 49 עוסק:

- א. חלבונים של מי גבינה אם מותרים באכילה. הראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א.
- ב. חרק שנחתך ועודנו ניכר אם בטל. ודיני בריה. יו"ר המכון הרב שניאור ז. ריוח שליט"א.
- ג. זכיה משלחן גבוה בתרו"מ, ובמת"כ, וובמתנו"ע. הרב אהרן בוארון שליט"א.
- ד. שיעור אכילת תרומה לזר וכהן שמא. העורך.

**בייקרא דאורייתא
חמערכת**

הגאון רבי **שלמה משה עמאר** שליט"א
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

חלבונים של מי גבינה האם מותרים באכילת

מש"כ לי בזה הרה"ג זאב וויטמן שליט"א

יום רביעי י"ג טבת התשס"ג

לכבוד

הרב **שלמה משה עמאר** שליט"א

רב העיר וראב"ד לת"א – יפו

שלום רב לכת"ר

אודות לכת"ר אם יואיל לחוות דעתו דעת תורה בשאלה שנחלקו בה רבנים העוסקים בכשרות בעת האחרונה, והיא נוגעת בעיקר לנוהגים כפסקי מרן בשו"ע. הדברים אמורים לדינם של חלבונים מי גבינה המופקים ממי גבינה במפעל חדיש שהוקם לאחרונה בארץ ומאפשר לראשונה לקבל חומרים אלו ברמת חלב ישראל – דבר שלא היה עד כה. חלבונים אלו חשובים מאוד בתעשיית המזון כולה, ומעבר לחשיבות התזונתית שלהם גם חוסכים הרבה מאוד ממון ישראל, ובעיקר חשובים הם בתעשיית מזון התינוקות.

כאמור, חומר הגלם ממנו מפיקים חומרים אלו הוא מי גבינה שמופרשים בעת עשיית הגבינות, ומים אלו מכילים עדיין בתוכם מרכיבים חשובים מאוד המצויים בחלב, כגון, סוכר החלב (לקטוז), חלבונים מסוימים, מינרלים ומעט שומן. בעבר היו שופכים מים אלו או משתמשים בהם להגמעת בהמות, אך היום למדו להפיק מהם את החומרים החשובים שנותרו בהם, ובכך גם מנצלים חומרים אלו גם מועילים לסביבה שבעבר נפגעה מאוד מהשפכים הגדולים של מי הגבינה וגם מצליחים לייצר לראשונה חומרים חשובים אלו מחלב ישראל.

תהליך הייצור כולל את השלבים הבאים:

סינון מי הגבינה להוצאת כל שאריות הגבינה מהמים. הוצאת השומן מהמים ע"י צנטריפוגה. פסטור להשמדת חיידקים. העברת המים הללו (שצבעם צהבהב) במסננות עדינות ומשוכללות ביותר המפרידות בין החלבון שנשאר בהם ובין הלקטוז והמינרלים.

בשלב זה מתפצל הטיפול בין שני החלקים שהופרדו. החלבון מרוכז ע"י אידוי המים מהתמיסה. לאחר מכן הוא מיובש לחלוטין ונשארת אבקה לבנה המכילה 80% חלבון ובמקרים אחרים 34% של חלבון (בהתאם לרצוי). תמיסת הלקטוז עוברת סינון נוסף להוצאת המינרלים.

לאחר מכן, היא עוברת תהליך מסובך של גיבוש ושטיפות עד לייבושה הסופי לאבקה לבנה שהיא היא הלקטוז שהוא סוכר החלב.

ז"ש שרצו לערער ולומר, שמכיוון שמי הגבינה עוברים סינון לפני הייצור הרי זה דומה למה שמופיע בשו"ע שמי גבינה שבישלו והוציאו את כל האוכל הרי המים הנותרים הינם מים בעלמא וקרויים מימי חלב, שלדעת המחבר (יר"ד פ"א ס"ה) יש מי שאומר שיש להחמיר ולאוסרם מדין אבר מן החי ולא הותרו בכלל היתר החלב שהתירה התורה.

לעומתם השיבו אחרים כי פשיטא כי החומרים המופקים היום אינם נחשבים מים בעלמא והם חומרים חשובים ביותר של חלב, והסרת החומרים הללו מעידה שעדיין לא הגענו למים בעלמא ובודאי החומרים שהוסרו אין לאוסרם.

ועוד יש לשאול כיצד יש להתייחס למים הנותרים בסוף התהליך כולו שהם בודאי נחשבים למים בעלמא וכיום משתמשים בהם לשטיפות של הכלים, להכשרות ואף לשטיפות של גבישי הלקטוז במהלך הייצור, ובזריקתם לביוב יש כמובן הפסד מרובה מאוד, מכיוון שהם מים טובים ביותר ושימוש בהם חוסך הרבה מאוד מים והרבה מאוד אנרגיה לחימום – האם יש חשש כלשהו לשטוף במים אלו את הלקטוז במהלך הייצור שמטרת השטיפה רק להסיר את המינרלים הנותרים, או לשטוף את הכלים, או אף להכשירם או שאין כל חשש כזה, ואם יש חשש כזה האם יש מקום להתיר את השימוש בהם או לפחות לא לחשוש לאיסור בליעתם מדין הפסד מרובה שהתיר כף החיים גם אליבא דהמחמירים (ופשיטא שאינם נותנים כל טעם שהרי הם מים מזוקקים בעלמא).

נודח מאוד לכת"ר אם יורנו את הדרך בה יש לילך בסוגיא זו.

בברכה

זאב ויטמן - רב תנובה

וזו תשובתי לשאלה חנ"ל

בעהית"ש. בשישי בשבת עשרה ימים לחדש אדר השני התשס"ג.

לכבוד

הרה"ג **זאב ויטמן** שליט"א

רב קונצ'רן תנובה

שלום וברכה וכט"ס

איתא במסכת חולין (קי"ד ע"א) הביאו תוספתא (פ"ח) המבשל במי חלב פטור, ואמרו שם מסייע ליה לריש לקיש, דתנן (במכשירין פ"ו מ"ה) מי חלב הרי הן כחלב, והמוחל הרי הוא כשמן (פרש"י, להכשיר את הזרעים, וחלב נקרא משקה דכתיב (שופטים ד') ותפתח את נאד החלב ותשקהו). אמר ריש לקיש לא שנו אלא להכשיר את הזרעים, אבל לענין בישול בשר בחלב, מי חלב אינו כחלב. ע"כ.

וזתוספות ד"ה המבשל במי חלב פטור, כתבו דאיסורא מיהא איכא, דהא כותח מנסיובי דחלבא עבדי ליה, כדאמר בפסחים (מ"ב ע"א), ואמרין לעיל (קי"א ע"ב) דאסור לאכול בשר בכותח. וגם הרא"ש ז"ל שם (סימן נ"א) כתב ג"כ כדברי התוס', והוסיף בזה"ל: ואני אומר דנסיובי דחלבא אסור מדאורייתא, ומי חלב דפטור היינו כשהוציאו ממנו כל האוכל, דאחר שעשו הגבינה מבשלין החלב והאוכל צף למעלה, ולא נשאר בו אלא מים בעלמא, והוא הנקרא מי חלב. והרמב"ם ז"ל (במעדני יו"ט גורס והרמב"ן בנ"ן. ובחידושי הגהות על הב"י אות ד' כתב שצ"ל הרא"ם, שהוא הר"א ממ"ץ שנזכר בטור) היה אוסר אותו באכילה, דהא בבכורות (ו' ע"ב) מצריך פסוק להתיר החלב משום דכל מידי דאתי מחי אסור, והכא אמרין דמי חלב אינו כחלב, וליכא קרא למישרי, וכיון דאתי מחי אסור, ואל תתמה שהרי מותר עם האוכל וכשפירש אסור, דהכי אשכחן בדם האברים, דכשהוא מובלע בבשר מותר וכשפירש אסור.

וזח"ר שמחה ז"ל השיב דרך לענין בב"ח אין חשוב כחלב, דקרא קאמר בחלב אמו כמו שיצא מן האם מעורב עם האוכל, אבל לכל שאר מילי הוי בכלל חלב. דתנן מי חלב הרי הן כחלב. ואמר ריש לקיש לא שנו אלא להכשיר את הזרעים, אבל לענין בישול מי חלב אינו כחלב. עכ"ל הרא"ש ז"ל.

וזעזולא מדבריו ז"ל דבנסיובי דחלבא הוא כחלב ממש והמבשלו בבשר יש בו איסור דאורייתא. ומי חלב דפליגי ביה הר"א ממ"ץ ורבינו שמחה ז"ל

הוא שאחר שהוציאו הגבינה מבשלים הנותר ומתקבץ וצף האוכל למעלה ואחר שמוציא ממנו כל האוכל ונשאר רק המים בלבד, בזה הם חולקים אם יש בו משום אבר מן החי או לא.

זחטזר בסימן פ"א הביא מחלוקת הר"א ממיץ ורבינו שמחה ע"ה במי חלב בסתם. ומרן ז"ל בב"י כ' דדברי רבינו סתומים, שלא פירש למה קורא מי חלב, אם לנסיובי או למים שנשארים אחר שבשלו הנסיובי והוציאו ממנו האוכל הצף למעלה. וכתב בב"י דלפי האמת לא אסר הר"ר אליעזר בנסיובי אלא באינך מים. והביא דברי הרא"ש ז"ל הנ"ל להוכיח דכל מחלוקתם היא רק במים הנותרים אחר הבישול וקיבוץ האוכל הצף וכנ"ל.

זחנזח בשו"ע (סימן פ"א ס"ה) קורא לנסיובי דחלבא, שהם המים הנותרים אחר הוצאת הגבינה שעדיין יש בהם מעט אוכל צף למעלה, בשם מי חלב. ואחר שמבשל מים אלו ומקבץ כל האוכל הצף ונשארים רק מים בלבד, לזה קורא מימי חלב. וכתב דמי רגלי בהמה וחיה טהורים, וחלב ומי חלב שלהן מותר. וה"ה מימי חלב שלהן. ויש מי שאוסר בזה. והרמ"א ז"ל בהגה כתב, והמנהג כסברא הראשונה. עכ"ל. וכאמור כל המחלוקת היא רק במימי חלב בלבד, שהם מים צלולים בלא אוכל כלל, ופשוט.

זיש מקום בראש לומר דלא פליגי אלא בימיהם, שאחר שהוציא האוכל הצף נותרו מים צלולים, בזה אוסר הר"א ממיץ ז"ל, דס"ל דאין לזה כל קשר עוד עם החלב, ומעתה הם מים גמורים המתמצים מגוף הבהמה והם גרועים ממי רגליה, וכמ"ש הכה"ח (אות ל"ח) משם הלבוש. ע"ש. אבל השתא הכא בימינו שגילו שאין אלו מים רקים כשאר המים הרגילים, אלא גילו בהם חלבונים וסוכרים, וגם השכילו להפרידן מתוך מי החלב ע"י שיטות סינון מיוחדות במינו, י"ל דשוב מתברר שיש לזה דין של נסיובי דחלבא שהוא מי החלב דמותר לכולי עלמא, שהמעין בדברי הרא"ש ז"ל ובב"י בזה יראה כמה דקדקו לחלק בין מי חלב ובין מימי חלב כהנ"ל, דלא פליגי רבותינו הנ"ל נו"נ אלא במימי חלב ששוב לא נשאר בהם מן האוכל כלל, דבזה הוא דס"ל להרא"מ ז"ל דע"ז אין לנו היתר הנאמר בחלב, כי מעתה אין לזה שום קשר עם החלב. וא"כ עתה שמפרידים ממנו חלבונים וסוכרים ועושים מהם חומרים שונים, יודה הרא"מ ז"ל דעדיין הוא בכלל חלב ושרי.

זעזד דהרא"ש ז"ל הדגיש שאחר שמוציאים הגבינה מבשלים המי חלב וכו', וי"ל דע"י הבישול מתפרקים ממים אלו כל החלבונים והסוכרים, ולא נשאר

אחרי הבישול והסינון כי אם מים צלולים. אבל בתהליך הזה שאין מבשלים, רק מסננים בכלים מיוחדים ז"ל דלכו"ע עדיין הם כמי חלב, ולא כמימי חלב.

וכל זה הוא כדי להתירן גם לדעת הר"א ממיץ ז"ל, אבל לפי דעת רבינו שמחה ז"ל שהיא עיקר, שהביאוהו הרא"ש ז"ל והטור והב"י באחרונה, וגם בש"ע סתם מרן ז"ל כסברא זו, א"כ גם המים הנשארים בסוף שהם באמת מים בעלמא הם מותרים לגמרי, וכן היא הכרעת מור"ם ז"ל וכן"ל.

אלא שהרב כה"ח ז"ל שם (אות ל"ח) כתב שלענין דינא כבר כתבנו באו"ח (סימן י"ג אות ז') בשם כמה פוסקים דכל היכא שסותם הש"ע להכשיר ואח"כ כותב ויש אוסרים או יש מי שאוסר, דדעתו לפסוק כסתם, אלא שחושש לדעת היש אוסרים לכתחילה, ובשעת הדחק או הפסד מרובה יש להקל כסתם הש"ע יע"ש. וא"כ ה"ה לכאן בשעת הדחק או הפס"מ יש להכשיר במימי חלב כסתם הש"ע. והיינו למנהג הספרדים שקבלו חומרות הש"ע, אבל למנהג האשכנזים שקבלו פסק מור"ם יש להכשיר גם בלא שעת הדחק והפ"מ. עכ"ל.

ואחר המחילה רבה ממעכת"ר דרבינו בעל כף החיים ע"ה גם לשיטתו דהלך אחר הפוסקים הסוברים בדעת מרן ז"ל דיש לחוש לכתחילה לדעת היש אוסרים, נראה דכאן שונה, והעיקר להקל בזה כסתמא דמרן ז"ל וכהכרעת מור"ם ז"ל, דהר"א ממיץ ז"ל שהחמיר בזה הוא דעה יחידאה, ולא מצאנו כלל כי אם דעת הר"א ממיץ ז"ל לבדו.

ועיין בש"ך (סי' פ"א ס"ק י"ב) שהביא מ"ש הרא"ש ז"ל דמימי חלב הם בכלל חלב לכל מילי חוץ מענין בב"ח דהתורה כתבה בחלב אמו, ומשמע דהוא כמו שיוצא מאמו עם האוכל שלו. והוסיף וכתב הש"ך, ולי נראה דאפילו אם אינו בכלל חלב לכל מילי, לא קשה מידי, דאחר שהתורה גילתה שאין איסור אבר מן החי בחלב, א"כ ש"מ דהא דכתב קרא ולא תאכל הנפש עם הבשר, שהוא אזהרה לאבר מן החי, דוקא בשר מן החי שהוא גופו של חי אסור (שהרי התירה חלב), וכ"ש דמי חלב שרי כנ"ל. עכ"ל. ועיין עוד שם (ס"ק י"ג) שכתב שהרא"ש ז"ל (הובא בב"י), שאעפ"י שהמים מותרים כשהם מעורבים עם החלב, מ"מ כשפירשו מהחלב אסורים, דהכי אשכחן לעיל סי' ס"ז בדם האברים, שכשהוא מובלע בבשר מותר וכשפירש נאסר. והש"ך כתב דשאני הכא שאם אכן יש בו איסור אבר מן החי אז גם כשהוא עם החלב יאסר, שהרי הוא פירש מן החי, ומדהתירה התורה חלב אעפ"י שמעורב בו מימי חלב א"כ ה"ה דמותרים מימי חלב גם כשהם עומדים בפני עצמן. ע"ש.

נמצא דמלבד שרבינו שמחה פליג על הר"א ממיץ ז"ל משום דס"ל דמימי חלב הם חלק מהחלב ורק לענין בב"ח אין המימי חלב כחלב וכנ"ל, הנה הש"ר כותב שגם לפי דעת הר"א ממיץ ז"ל דס"ל שהמימי חלב אינם בכלל חלב לכל מילי, יש מקום גדול להתיר את מימי החלב.

ועוד ראיתי כעת בצבי לצדיק (שבגליון הש"ע שם) שהוסיף ע"ד הש"ך עוד סברא יפה לחלק בין דם האברים שפירש ובין מימי חלב, דשם התורה אסרה דם, וכשהוא תוך הבשר לא נקרא שמו דם, שהרי הוא חלק מהבשר, אבל כאן לא נאמר לא תאכל מי חלב, רק שממילא יש הוה אמינא משום אמ"ה, וכל שיש היתר בחלב ממילא ידעין דלא הוי אבר מן החי. עכ"ד.

עוד ראיתי בדברי הפר"ח שכתב, וצריך אני להאריך קצת בשביל להכריע בדין זה בס"ד. והביא הסוגיא דפרק כל הבשר, המבשל במי חלב פטור, ודברי התוס' והרשב"א והר"ן ז"ל דבין נסיובי חלבא ובין מי חלב אינם אסורים בבשר אלא מדרבנן, ודלא כהרא"ש ז"ל דס"ל דבנסיובי חלבא איכא איסורא דאורייתא. וע"ש. ער"כ שם דהתוס' ס"ל דמי חלב הם בכלל נסיובי חלבא, ודינם שוה שיש בהם רק איסור דרבנן. והאריך להוכיח שגם בנסיובי דחלבא אין איסור תורה בבשר, אלא דרבנן, דממעטין להו מדכתיב בחלב אימו, דהיינו כמו שיוצא מן האם, וממילא אמעיט גם נסיובי חלבא. ער"כ ומתוך מה שכתבתי יתבאר לך שמ"ש הרא"ש שהרמב"ן (צ"ל הר"א ממיץ. הכותב.) משום דבפ"ק דבכורות מצריך פסוק להתיר החלב משום דכל דאתי מהחי, וגם מי חלב אסור אינו כחלב וליכא קרא למישרי, ואסור משום היוצא מן החי, ואינו מחוור, דהא נסיובי חלבא מתבאר בפ' אלו עוברין ועוד, דלית ביה איסורא, ומיניה ילפינן למי חלב, שאין טעם לחלק ביניהם, דבפסוק לא כתוב אלא חלב, ואם מי חלב אינם בכלל חלב גם נסיובי דחלבא אינו בכלל חלב. וע"ש שהוכיח דקרא דאמר חלב, כולל גם מי חלב, שגם הוא בכלל חלב, והכל מיקרי חלב. וא"כ כי מפקינן מאיסור אמ"ה חלב, דרחמנא שרייה, ה"ה למי חלב, שהרי הכל מיקרי חלב. ואח"ז הביא דברי הש"ך הנ"ל, וכתב דאינו מחוור שהרי שחלב עצמו חשבינן ליה חידוש, ולדבריו אין זה חידוש. העיקר דחלב נפיק מכלל דשאר אבר מהחי, והיינו חידושיה, ומי חלב שרי מטעמא דכתבינא. ובתשובת הרשב"א (סימן תקע"ז) כתוב, והחכם שאסר מי רגלים ומי חלב טעות הוא בידו. ע"כ. ער"כ שם דהא דתנן הנודר מן החלב מותר בקום היינו טעמא דלשון בנ"א כך, ובגדרים הלך אחר לשון בני אדם. וסיים בהאי לישנא: ולפיכך ברור אצלי שהמימי חלב מותר באכילה, ודלא כהיש מי שאוסר שהביא המחבר, דליתא. ודו"ק. עכ"ל.

זחנזח הפר"ח הוא מכת הפוסקים החוששים ליש מחמירים שמביא מרן ז"ל בשו"ע, וכדמשמע מדבריו שם באותו הדיבור. יע"ש. ואפ"ה הסיק דבזה אין לחוש להם, ונתן בה סברא יפה וברורה. ועוד דגם הרשב"א ז"ל פוסק כן. ואפשר שאם היה רואה מרן ז"ל שגם הרשב"א ס"ל כרבינו שמחה ז"ל להתיר, לא היה מביא דעת האוסרים כלל בשו"ע.

זאת ועוד, שגם רבינו הקדוש ר' חיים נ' עטאר ז"ל בפרי תואר שם (אות ט') הביא הגמרא דבכורות (ו'), ורבנן האי גמל גמל מאי עבדי ליה, חד לאסור עצמו וחד לאסור חלבו, ופריך טעמא דגמל גמל הא לאו הכי שרי, מ"ש מהא דתניא הטמאין לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן, אצטריך סד"א הואיל ובבהמה טהורה נמי חידוש הוא, דאמר מר דם נעכר ונעשה חלב, וכיון דחידוש הוא (להתירו בטהורה) בטמאה נמי לישתרי קמ"ל. הניחא למ"ד דם נעכר ונעשה חלב, אלא למ"ד אבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עליה עד כד"ח מאי איכא למימר, אצטריך סד"א הואיל וליכא מידי דאתי מחי ושרייה רחמנא והאי חלב כי אבר מן החי הוא ושרי, ובבהמה טמאה נמי לישתרי קמ"ל. ע"כ. והרב זלה"ה מדקדק למה מהדר לאסור החלב משום דם הוא ונעכר ונהיה לחלב, שזה טעם נסתר, ואפ"ל דדם אסור רחמנא ולא חלב, ולמה לא אסרוהו מיד משום אבר מן החי שזה טעם גלוי וברור. וכתב דלא ברור לש"ס שיש בו איסור אמ"ה, לא מדין בשר בשדה טריפה דאינו בשר, ולא מדין אבר מן החי דלא הוי אבר. וע"כ חיפש הש"ס לאוסרו משום דם הוא רק שנעכר. ורק למ"ד שאינו דם רק אבריה מתפרקין, דחק לומר דאסור משום אמ"ה. אבל למ"ד דם הוא שנעכר אין מקום לאוסרו משום אמ"ה. ולמסקנא דהלכה כר"מ דסבר בפ"ק דנדה דדם נעכר ונעשה חלב, א"כ אין עוד לחוש לאיסור אמ"ה בחלב, וגם לא במי חלב ולא מי רגלים. וע"ש שהאריך הרבה בכל זה ואני כתבתי תורף דבריו.

זבאות י' שם כתב וז"ל למאי דכתבינא בס"ק שלפני זה, לא שנא חלב ול"ש מימיו, אין בהם משום אמ"ה, וה"ה זיעת בהמה טהורה נפש היפה גומעתה, ומ"ש הרא"ש בשם הרמב"ן (צ"ל בשם הר"א ממין) אין דבריו נראין אחר נשיקת כפות רגליו וכו'. עכ"ל.

זחנזח גם דעתו דאין בזה שום איסור כלל ודחה דברי האוסר. ומאחר וגם מרן ז"ל סתם כהמתירים וגם רבינו הרמ"א ז"ל, כתב דהעיקר כסברא ראשונה, כן יש לפסוק.

זכ"ז כתבתי לדברי הרב כף החיים ז"ל, דשיטתו היא כאותם פוסקים דכל מקום שסתם מרן ואח"כ כתב ויש אוסרים, חושש לסברת האוסרים לכתחילה,

כמ"ש רבינו החיד"א במחב"ר יו"ד (סי' נ"ה סוף אות ד') לדעת הכנה"ג ודעמיה, ושכן צידד הש"ך בפסק הנהגת איסור והיתר שבסוף סי' רמ"ב בדעת מרן ז"ל הביאו המחב"ר שם, ובס' זבחי צדק (סי' ס"ט אות כ"ט). וכ"מ מהשלחן גבוה א"ח (סי' ל"ב אות ל"ד), וכ"מ מדברי הנהר שלום על אר"ח (סי' ל"ב אות י"ח). וכ"כ מרן ז"ל בעצמו ביו"ד (סי' ס"ט סעיף כ'). יע"ש. ועיין ביו"ד (סי' רפ"ו ס"י), ובזבחי צדק (סי' ס"ט אות כ"ה). עכ"ל.

זחנזח מ"ש מש"ע יו"ד (סי' ס"ט סעיף כ'), אחר המחילה רבה מכת"ר, במקום אחר כתבתי להוכיח משם בהיפך, דשם כתב מרן ז"ל, בשר שנמלח ושהה כדי מליחה ונתנוהו אח"כ בכלי בלא הדחה ונתמלא מציר מותר, ולפי זה בשר שנפל לתוך ציר היוצא מהבשר אחר ששהה כדי מליחה מותר. ויש מי שאוסר בזה ובזה ויש לחוש לו לכתחילה. עכ"ל. ואם איתא דבכל מקום שמזכיר דעת המחמירים כונתו דמרן ז"ל היא לחוש לכתחילה לדעת המחמירים, ואין להתיר אלא במקום הפסד מרובה ושעה"ד וכדומה, א"כ למה הוצרך כאן ובעוד איזה מקומות לומר דיש לחוש לו לכתחילה, והיא משנה שאינה צריכה, דבכל מקום שמזכיר דעת האוסרים חוששין להם לכתחילה, אלא ודאי דלא כשיטה זו, אלא דעתו של מרן ז"ל ברורה ופשוטה דפוסק כאותה דעה שסתמה בש"ע ואינו חושש ל"א שהביא כלל, מלבד באותן מקומות שכתב להדיא לחוש לדעת האוסרים.

זכע"ז יש להוכיח מדברי מור"ם ז"ל בש"ע יו"ד (סימן ס"ט ס"ב) שמרן ז"ל שם סתם וכתב דאם מלח ולא הדיח תחילה, ידיחנו וימלחנו שנית, ויש אוסרין. וכתב הרמ"א ז"ל בהגה וכן נוהגין ומיהו בהפס"מ יש להתיר, ואם גם כונת מרן ז"ל היא לאסור לכתחילה ולהתיר בהפס"מ, מה חידש הרמ"א ז"ל ומה הוסיף. אלא ודאי שגם הוא ז"ל הבין שכונת מרן ז"ל להתיר לגמרי לכתחילה כמו שכתב בסתמא. ולא חש לדעת היש אוסרים כלל. וע"כ הוא כתב כהנ"ל.

זבאמת כן הוא דעת גדולי עולם, וכמו שכבר העלה מרן נר"ו ביבי"א ח"ו (חיו"ד סימן ה' אות ב'), שכן כתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן צ"ז) וז"ל, דע כי מרן המחבר רבן של כל בני הגולה זה דרכו בש"ע הקבוע להוראה, להביא תחלה הדעה היותר מוסכמת. והיכא דאיכא דמיחש לסברא אחרת מייתי לה בשם י"א, א"כ מה שסתם תחלה להתיר הוא פסק גמור ומוחלט לפי סברתו, ולא זכר הסברא השניה אלא לחלוק כבוד לבעליה שגם הם גדולים ורבים, ויש מקומות שפשט המנהג לאסור כמותם. ע"כ. וכן הובא בחלקת מחוקק אה"ע (סימן א' ס"ק י"א), ובש"ך יו"ד (בכללי הוראה ס"ס רמ"ב) וכ"כ עוד הש"ך ביו"ד (סימן פ"ד ס"ק י"ב) ועוד. וכ"כ הפר"ח יו"ד (סימן קי"ח ס"ק י"א). וע"ש שהזכיר מ"ש הרב יד

מלאכי (כללי הש"ע אות י"ז) שאסף דעת גדולי הפוסקים שכולם קיימו וקבלו כלל זה בדעת מרן שהסברא שכתב בסתם היא העיקר, ולא חיישי' לסברת הי"א. ומכללם הכנה"ג באו"ח (סי' שי"ח), ובכללי הפוסקים (כלל ס"ב) בשם מהר"ש הלוי ומהרי"ט, וכ"כ הכנה"ג עוד ביו"ד (סימן ל"ו הגב"י אות ס"ז) שמסורת היא בידינו שסברא שכותב מרן בסתם היא העיקרית, וכ"כ הש"ך והפר"ח בכמה דוכתי, וכ"כ הא"ר (ס"ס פ"א) והב"ח יו"ד (סימן ק"ץ סל"ד) ושו"ת בית דוד חאו"ח (דמ"ה ע"ב) וגנת ורדים (חאה"ע כלל ד' סי' ל'). ועיין בשדי חמד (כללי הפוסקים סימן י"ג אותיות ח'ט') ושו"ת תעלומות לב ח"ג (בליקוטים דקי"א ע"ג). וע"ש. ואם כי יש מקום לדון בדברי הפר"ח, דכבר כתבתי לעיל שמדבריו שבסימן פ"א ס"ק י"ד נראה דס"ל דבעלמא יש לחוש לדעת הי"א שמזכיר מרן ז"ל להחמיר. ועוד חזון למועד אי"ה נשוב לדון בעוד כמה פרטים בזה. מ"מ הדבר ברור כשמש שרוב הפוסקים סוברים בדעת מרן ז"ל דאינו חושש להחמיר כסברת הי"א אומרים, ודלא כמ"ש הרב כה"ח הנ"ל.

ואשר העיקר להלכה ולמעשה דמימי החלב גם אחר שיסננו מהם כל מה שיש בהם עד שיהיו למים בעלמא הם מותרים גמורים בלא פקפוק, וכדעת רבינו שמחה ז"ל ותשובת הרשב"א ז"ל וכסתמא דמרן ז"ל בש"ע וכהכרעת מור"ם ז"ל, ואעפ"י שמרן ז"ל בש"ע (סימן פ"א ס"ה) הביא דעת יש מי שאוסר בזה, כבר כתבו כל גדולי הפוסקים ועל צבאם הרמ"ע מפאנו ז"ל שהיה בן דורו של מרן ז"ל, דהעיקר כאותה דעה שסתם כמותה, ולא כתב דעת האוסרים אלא לחלוק כבוד לבעלי דעה זו שגם הם גדולים וחשובים, ושיש מקומות שנהגו כן, אבל אין לחוש לזה במקום שלא נהגו כן, ואפילו לכתחילה.

ועוד דגם לפוסקים שחוששים לדעת האוסרים בכה"ג, יודו בנ"ד, שהרא"מ ממיץ ז"ל שמחמיר בזה הוא דעת יחיד בין הראשונים, וכל גדולי האחרונים ג"כ דחו סברתו והעלו להקל, וכמ"ש בפנים בשם הש"ך והפר"ח והפר"ת ועוד.

העו"ל מכל האמור, דלא מבעיא שיש להתיר החלבונים של מי הגבינה, וכן סוכר החלב-לקטוז, דאלו לענ"ד מותרים לכו"ע, דאין זה מימי חלב שבו אוסר הר"א ממיץ ז"ל, אלא גם המים הנותרים לאחר הסינונים שהם מים בעלמא גם הם מותרים לכתחילה גם לספרדים בלא פקפוק.

וז הנלע"ד וה' יצילנו משגיאות ומתורתו יראנו נפלאות ויקרב לנו קץ פלאות בב"א.

ע"ה שלמה משה עמאר

הרה"ג שניאור ז. ריוח שליט"א
 רב איזורי במועצה איזורית גזר
 ויר"ר המכון למצוות התלויות בארץ

בדין חרק הניכר אך אינו שלם אם בטל ומסתעף לדיני בריה

לכבוד ידידי ורעי
 כה"ר אהרון ולקן שליט"א
 מפקח כשרות על עיני הדגים
 שלום וברכה!

אודות מה שנדברנו כמה פעמים על דיני בריה, ובדין טפיל ע"ג דג שעבר נקיון, האם משום שהטפיל נחתך שייך לומר שכיון ואינו שלם ואין לו דין בריה, הרי הוא בטל. ובע"פ כבר אמרתי לכב' שלענ"ד אין הדברים נכונים להלכה, הנה עתה אעלה את הדברים על הכתב, וכבקשת כב' אכתוב גם את עיקרי דיני בריה, וגם מה שנוגע לנידוננו.

הנה דבר ידוע ומפורסם הוא, שעל גבי דג הקרפיון מצויים חרקי מים – טפילים, בדג מצויים שני סוגי טפילים האחד הוא מסוג "ארגולוס" שיושב כולו ע"ג הדג, ובאמצעות שתי סדקיות מציצה ניזון מהדג [דגים שנגועים רק בטפיל זה, אפשר לנקותם גם במרכזי השיווק תוך השרייתם בחומר די. וי פי. למשך שעותיים ואזי הטפיל משתחרר מהדג]. אולם קיים טפיל נוסף "לרניאה". ואתאר את הטפיל הזה: הטפיל הוא ממשפחת שטרגליים השייכים למחלקת סרטנים, המצוי בדגים, הטפיל נצמד לעור ולסנפירים של הדגים. מצוי בעיקר בקרפיון ולפעמים גם בדג אמנון, ולעיתים נדירות בבורי ובכסיף. [לאחרונה ראינו טפיל כעין זה ממש מופיע על דגי בקלה שהגיעו מארגנטינה] נקבת הטפיל היא היחידה המגיעה לבגרות על גבי הדג, וניתן להבחין בה כאשר היא בולטת מתוך פצע על העור, וראשה שקוע עמוק בשרירי הדג ורק גופה בולט החוצה, צורתה היא תולעת לבנה – אפורה מוארכת. תוך כדי הסתגלות לחייו כטפיל על הדג, רגליהם מתנוונות, גופם של הזכרים מתקטן, וגופן של הנקיבות מתארך כשחלקו האחורי מתמשך כתולעת ומתמלא באיברים. כשהחלק הקדמי של הנקבה חודר לתוך עור הדג בעזרת שלוחות המוצצות מן הדג את מזונה, החלק האחורי של הנקבה נשאר חופשי, ובחלק זה מתפתחים שקי הביצים שמהם בוקעים הזחלים שהם חופשיים במים, עד שהם נטפלים לדגים חדשים. מספר קטן של טפילים

אינו משפיע על הדג, אולם טפילים רבים על דג קטן גורמים לו לאנמיה ומוות. סימני פציעה הנראים כעין כתם אדום נפוח, מהוים הוכחה מובהקת שהדג נתקף ע"י הלרניאה. ע"כ התיאור. והנה כדי למנוע הגעת דגים נגועים בטפיל זה למרכזי השיווק, עושים טיפול ממושך של כמה שבועות בבריכות הגידול, באמצעות חומר "ברומקס", כל טיפול נמשך כ- 48 שעות. אולם במידה ומגיעה סחורה שנגועה בטפיל זה, אין כיצד לנקותה במרכזי השיווק, והיא איננה מתקבלת בסיטונאיות. כל האמור הוא כמובן רק במקום שיש שם השגחה ראויה שמעמידה שם אנשי מקצוע שיבדקו ביסודיות ובמקצוענות את התוצרת.

אולם זה מקרוב שמעתי טענה חדשה שיש מקום להקל להשתמש בדגים שנמצא בהם סוג טפיל זה, וזאת עקב כך שכאשר מקשקשים את הדג [=מורידים את הקשקשים של הדג בזמן הנקיון] מורידים את הטפיל, והגם שנשאר חלק הראש של הטפיל תקוע בתוך הדג, מכל מקום הוא כבר אינו בריה ובטל בדג. ולענ"ד טענה זו אינה נכונה להלכה, וגם לאחר הקישקוש עדיין אין החרק בטל, וכדי לבאר את דברי, אמרתי להקדים את כל דיני בריה, מקור הדין, הגדרת בריה, ואימתי אינה בטילה, ובסוף הדברים נסיק הדין גם לנידו"ד, והגם שחלק מן הדינים דלקמן אינם שייכים לגוף השאלה, אלא לעיקר דין בריה, מ"מ אמרתי כיון שסוגיא זו אינה ידועה לכל, ומאידך חשובה היא מאד הלכה למעשה, על כן אאריך ואבאר את דיניה. ובזה החלי בס"ד.

ק"ל להלכה שהגם ששאר איסורים שנפלו לתערובת של היתר, כל שיש ששים של היתר כנגד האיסור, כל התערובת מותרת. מכל מקום חרק, כגון נמלה שנפלה לתערובת, אינה בטילה, אף אם יש בתערובת כמות של אלף ויותר של היתר כנגדה. וטעם הדבר, כיון שלנמלה יש דין "בריה" שאינה בטילה אפילו באלף. ודין זה של בריה שנינו במס' חולין דף צ"ו ע"ב, "בריה שאני, ואם מכירה בנותן טעם [בדברים שנותנים טעם לשבח כגון גיד הנשה ודג טמא], ואם לאו הכל אסור". ודין זה הוא דרבנן, דמדאורייתא גם בריה בטילה ברוב, וכפי שיבואר לקמן. וכן פסק להלכה רבינו הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות פט"ז הל"ו. וכן פסק מרן השולחן ערוך יו"ד סי' ק' סעי' א'. ושרצים דין בריה יש להם, וכמו שפסק הרמב"ם בהל' מאכ"א פ"ב הכ"א, ובשו"ע ביו"ד שם. ולענין שרץ שדינו כבריה אין חילוק אם הוא חי או מת, וכמו שנראה ברור מכל המקומות שהוזכר בהם דין בריה, וכן הוא להדיא בהגה"מ על הרמב"ם פט"ז מהל' מא"ס אות ב.

זחנזח דין זה שבריה אינה בטלה אפילו באלף, אינו אלא מדרבנן, כיון שמן התורה אף בריה בטילה כדין שאר איסורים שהרי נאמר בתורה "אחרי רבים להטות" לכן אם יש רוב היתר כנגד האיסור, האיסור מתבטל. ודין זה אף בדבר חשוב או ראוי להתכבד ואף בריה. וכ"כ רש"י במס' חולין שם בד"ה לא יועילו. ועו"ע רש"י עמ"ס גיטין דנ"ד ע"ב. והטעם שהחמירו חכמים בדין בריה שאינו בטל יבואר לקמן. ואמנם הפר"ח סי' ק ס"ק ג, כתב בשם המהר"ל להוכיח מדעת רבותינו בעלי התוספות עמ"ס בבא מציעא ד"ו ע"ב בד"ה קפץ, שמהא שהתוס' לענין דבר שבמנין כתב שהוי מדרבנן ולענין בריה נזקק לתי' אחר ולא כתב שגם זה מדרבנן, מוכח שדין זה מהתורה. אולם אין כן דעת שאר הראשונים. וכ"ה להדיא ברשב"א ובריטב"א ברא"ש ובר"ן על הסוגיא בחולין שם, שכל דין זה אינו אלא מדרבנן. וכ"פ להלכה הט"ז על השו"ע בסי' ק ס"ק א. וכ"כ הפר"ח הנ"ל להלכה ועוד.

זלפי זה שקיי"ל שדין בריה אינו אלא מדרבנן אם כן במקום שיש ספק אם החרק דינו כבריה, דינו ככל ספק דרבנן דאזלינן לקולא. וכ"כ להדיא הר"ן בסו"פ גיד הנשה בד"ה גרסינן וז"ל: "ומדלענין מלקות ספיקא, לענין שתאסור תערובתה אפילו באלף נקטינן לקולא, דבריה לא בטלה דרבנן הוא, ובספיקה דרבנן נקטינן לקולא". עכ"ל. וכ"פ רבינו הט"ז על השו"ע סי' ק' ס"ק א. וכ"פ הרב חכ"א כלל נג סעי' ב. וכ"כ לגבי חתיכה הראויה להתכבד רבינו הרמ"א בס' קא סעי' א' שאזלינן בספיקה לקולא, וביאר שם הש"ך בס"ק ב' והט"ז בס"ק ב' דהיינו משום שכל דין זה שאינם בטלים ברוב זה דרבנן.

זאמנם כל זה שאנו נוקטים לקולא, היינו היכא שיש ספק אם זה בריה או חה"ל, אולם אם זה וודאי בריה וודאי חה"ל, בכה"ג אין ספיקא לקולא, אלא דנים לחומרא, וכ"כ הש"ך והט"ז שם. וכוונתם כעין מה שמצינו בסו"פ אלו טריפות על תולעת שפירשה מקצתה מן הפרי התלוש, או שיצאה לאויר העולם ולא שרצה, בכה"ג אזלינן לחומרא. וכ"כ הר"ן בס"פ אלו טריפות בסוד"ה בעי רב יוסף, וכן נפסק לחומרא ברמב"ם בהל' מאכ"א פ"ב הט"ו, וכן נפסק בשו"ע סי' פד סעי' ד. אולם בכגון בריה שחסר אבר שנתרסק שאין הנשמה תלויה בו, שהגמ' בנזיר נ"א ע"ב נשארה בספק, ע"ז כותב הר"ן הנז' בסו"פ גיד הנשה שאזלינן לקולא.

זעתה ראיתי לרבי יוסף חיים בספרו שו"ת רב פעלים יו"ד ח"ד ס"ח בד"ה גם מה שכתב, דהחכם השואל רצה להקל בשתית קפה של גוי העשוי ממים שיש שם תולעים, כיון שיש צד לומר שנימוחו התולעים מחמת הבישול, וממילא יש

כאן ספק, ודין דבריה הוא דרבנן ואזלינן לקולא. והשיג על זה הרב פעלים, שזה תמוה, כיון שחכמים עשו דין זה דבריה כדין איסור תורה ולא אזלינן בזה לקולא, אלא נקטינן לחומרא. ורק אם יש ספק אם זה בריה או לא, בזה אזלינן לקולא, אולם אם זה ודאי בריה רק שיש ספק מצד אחר, כגון ספק אם נמוחה, יש לזה דין איסור תורה, ואזלינן לחומרא. וזה ברור ופשוט. עכ"ד.

ויש להבין את דב"ק, שהרי בכל הספיקות שהחמרנו בענין תולעים אינו משום שרבנן עשאוו כשל תורה, אלא משום שיש כאן ספק איסור, וספק איסור בשל תורה לחומרא, וכיון שהלכנו לחומרא שדינו כשרץ, לכן הוא אסור, וכדין כל ספיקא דאורייתא. אלא שלכאורה מדברי הרשב"א שהביאו מרן השו"ע להלכה בסי' פ"ד סעי' ט, נראה כדבריו, ששם שנינו לענין פירות שדרכם להתלע, אם עבר ובשלם אם אינו יכול לבדוק, מותר באכילה. ומבאר ברשב"א שהטעם משום ספק ספיקא, ספק שמא היה רחש, ואם היה שמא נמחה ונתבטל, שכל בריה מחויה מתבטלת. עכ"ד. אולם אם היה ודאי תולעת, אלא שיש ספק אם נמוח, הביא הש"ך בשם האו"ה שאין להקל באיסור תורה משום חד ספיקא. ולכאורה יש להקשות, שהרי סו"ס יש וודאי רוב היתר בתערובת נגד התולעת, וא"כ מדין תורה ודאי מותר התערובת, וכל הספק הוא שמא נשאר בריה או שהתרסקה, וכל הספק הוא בדין דרבנן, ומדוע לא נאמר ספיקא לקולא. אלא מוכרח שכיון שיש רק ספק אחד אנו מחמירים בזה, אע"ג שמעיקר דין תורה זה בטל, וע"כ כדברי הרב פעלים. ורק אם יש ספק אם זה בריה בכה"ג אזלינן לקולא. ועי' בערוך השולחן סי' ק' סעי' ד שכתב: "דכל שיש ספק הולכין לקולא ואין חילוק בין ספק העצם לספיקא דדינא". עכ"ד. ויש עוד להתיישב בזה.

ובטעם הדין שהחמירו חכמים בבריה, הוא עפ"י המבואר לעיל בדברי הר"ן שכיון שמצינו שחייבה תורה מלקות על האוכל שלימה, אף שאין בה כזית, ומכאן שהחשיבה תורה בריה שלימה, ועל כן אינה בטילה לעולם. וכן הוא להדיא בריטב"א בחולין דף צ"ט ע"ב בד"ה וליבטול ברובא, מבואר שהטעם שהחמירו חכמים, הוא כיון שמצינו שאף התורה החמירה ללקות על נמלה, אע"ג שאין בה כזית, ולכן גם חכמים החמירו בזה, אולם היכא שהקלנו לענין מלקות, כגון שנתרסק אבר שאין הנשמה תלויה בו, שהוא בספק, לכן לענין ביטול הרי זה בטל, ואין לו דין בריה. כלומר כפי שמתבאר מהראשונים, כל שלוקין עליו אנו רואים שחשוב הוא, וכיון שהוא חשוב איננו בטל.

וחננ' כעת עלה בליבי הספק, דלפי כלל זה יתכן שיש חרקים שלמים שאמנם אסורים, אולם לא יהיה עליהם דין בריה, וכגון הא ששנינו בגמ' חולין ס"ז ע"ב לענין תולעים ששרצו בתלוש אולם פירשו לאויר ולא שרצו בארץ, או

שפרשו רק על גבי הפרי או על הגרעין או מפרי לפרי, בכל זה נשארה הגמ' בספק, וכיון שזה ספק בדין תורה, קי"ל לחומרא, ואסורים החרקים האלו. וכ"פ רבינו הרמב"ם בהל' מאכ"א פ"ב הט"ז, וכ"פ בשו"ע סי' פד סעי' ד. ועי' בהגהות הרמ"א שם, וכן בכר"פ, שהביאו שהספק רק דרבנן אולם מדאורייתא שריא. ועי' בחזו"א יו"ד סי' יד אות ה ד"ה הפמ"ג, שכתב שהספק הוא בדאורייתא, וכיון שאסרו הוא מן התורה אסור. אולם לכו"ע אע"ג שאסור מ"מ אין לוקין על שרצים אלו, וכמו שסיים הרמב"ם שם "כל אלו אסורין מספק, ואין לוקין עליהם". וא"כ לפי"ז דאמרן שדין בריה תלוי בחיוב מלקות, א"כ בכה"ג שאין לוקים עליהם א"כ לא יהיה להם דין בריה. וצ"ע.

זחנזח לפי הנזכר שעיקר הטעם להחמיר בבריה הוא כיון שמצינו שלוקה אף בפחות מכזית, ברור שיש להחמיר בזה בכל סוגי החרקים ולו גם הקטנים ביותר, וכ"ז דלא כמו שכתב ספר משכנות יעקב סי' לא, שתולעים קטנות כמו המילבין הקטנים, שמחמת עוצם קטנותם נאבד ממשן, אין להם דין בריה, כיון שהן אינן חשובות בפנ"ע. עכ"ד. והנה אה"נ לענין חה"ל ודבר חשוב, שאינם בטלים עקב חשיבותן, שפיר מסתברים דבריו, כיון שהכל תלוי בחשיבות. ואולי לפי מה שכתב בספר ראש יוסף עמ"ס חולין דף צ"ו ע"ב, שגם בריה אינה בטילה כדין חה"ל, שזה משום חשיבות, יש מקום לדבריו. אולם לפי מה שאנו נוקטים כדעת הראשונים שבריה אינה בטילה כיון שלוקים עליה, ומכאן נובע חשיבות הבריה, א"כ גם תולעים קטנות מאד, כל שנראים לעין, אם אכלם לוקה עליהם [וכפי שביארתי בספרי "תולעת שני" כת"י בפרק שני סעי' ג], וא"כ כיון שלוקין עליהן הרי הן נחשבים, וממילא דין בריה עליהם. וכבר בספר ערוך השולחן סי' ק סעי' טז הב"ד המשכנ"י ודחה דבריו כנ"ל. עי"ש.

זחנזח אחר שלמדנו שחרקים דין בריה להם ממילא אינם בטילים לעולם כפי הכלל שנקוט בידינו וכאמור, וכן העיקר להלכה [ודלא כדעת הר"ש עמ"ס תרומות פ"י מ"ח, שכתב שבריה בטילה בקרוב לאלף, והיינו בתתק"ס, וכן כתב הרשב"א בתוה"ב בית ד שער א. וכ"ז ע"פ המבואר בירושלמי. ועי' ברשב"א בחידושו עמ"ס חולין דף צ"ז ע"ב בד"ה א"ל הב"ע, שכתב בשם הראב"ד שבריה בטלה באלף ומאתיים. (ועי' בהערה שם במהדו' זכרון יעקב). והב"ד בביאור הגר"א על השו"ע סי' ק' אות ב. ובערוה"ש סי' ק סעי' ג. אלא שלהלכה כבר פסק מרן בשו"ע בסי' ק סעי' א, שבריה אינה בטילה כלל. אלא שאפשר לצרף דיעות אלו במקום הספק, וכפי שנתבאר בשו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' ח בד"ה גם מה. ועיי"ש].

זאמנא חז"ל נקטו שלשה כללים אימתי ובמה יש דין בריה, ולדין זה יש נ"מ גם בביטול חרקים בתבשילים השונים. וכללים אלו נלמדים מסוגיות הש"ס במס' מכות במשנה ריש פרק שלישי, ובגמ' שם דף יז ע"ב. ובגמ' בחולין דצ"ו ע"ב ובדף ק ע"א. וביאר היטב רבינו הר"ן בסו"פ גיד הנשה בד"ה גרסי' בגמ', את כל התנאים. ובתוס' עמ"ס מכות דף יז ע"א בד"ה ורבנן, פליג וס"ל שאי"צ חיות, שא"כ ג"ה אין בו חיות, וס"ל שהכלל הוא אם יחלק אם שמו עליו או לא. ומרן בשו"ע בסי' ק סעי' א, הביא את כל התנאים יחד. כך שאם חסר אחד מן התנאים אין עליו שם בריה. ועי' בביאור הגר"א אות ו.

זחתנאי הראשון הוא שיהיה דבר שהיה בו חיות. ותנאי זה בא להוציא פרי אחד אף שהוא שלם שאין עליו דין בריה.

זחתנאי השני הוא, שיהיה דבר שאסור מתחילת ברייתו, להוציא עוף טהור שנתבל שאינו אסור מתחילת ברייתו. והנה ע"פ תנאי זה רצה להתיר בספר כרתי ופלתי סי' ק' ס"ק ד, את התולעים שגדלו בתלוש, דכיון שאינם אסורים מתחילת ברייתם אין להם דין בריה. אלא שסיים שמ"מ ח"ו להקל בזה. וכ"כ חידוש זה בשו"ת טוט"ד תליתאה ח"א סי' ק"ס. אלא שכבר דחו האחרונים טעם זה, ועי' בחוות דעת סי' ק' ס"ק ה, שדחה, והוכיח שהם נקראים אסורים מתחילת ברייתם. וכן דחה דבריהם מרן הרחיד"א זצ"ל בשו"ר ברכה סי' ק אות ד. וכן דחה דבריהם בשו"ת רב פעלים יו"ד ח"ד סי' ח בד"ה ודע לכאורה, והביא שם את הרב תפארת אדם, והרב גינת ורדים, ובשו"ת חקרי לב יו"ד א, סי' ס"ג, שדחו את דבריהם לחלוטין. וכן העלה להלכה מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יחיה דעת ח"ו סי' מז בערה שם. ועו"ע למו"ר ועט"ר הראש"ל הג"ר שמ"ע שליט"א בשו"ת שמע שלמה ח"א יו"ד סי' א' אות ה', שהעלה שעיקר הטעם שנחשבים בריה הם כדברי השו"ב הנז'. וע"ש.

זחתנאי השלישי הוא, שצריך שיהיה דבר שלם. ולכן בריה שתוסקה, או שנחתך ממנה אפילו אבר אחד, ואפילו שאין הנשמה תלויה בו, אין לו דין בריה, ובטל בהיתר כדין שאר איסורים. וגם תנאי זה נפסק בשו"ע סי' ק' ס"ק א. ומבאר הט"ז שם בס"ק ב, שלא תאמר שאם נשאר שמו עליו אע"ג שאינו שלם שיהיה לו דין בריה (עי' תוס' עמ"ס מכות דף יז ע"א). קמ"ל שצריך דווקא שיהיה שלם. וכן כתב הש"ך בס"ק ו, שאפי' נחתך אבר שאין הנשמה תלויה בו ג"כ אין לו דין בריה, וכ"ז מתברר מדברי הר"ן בסו"פ גיד הנשה הנז' לעיל. וכן הוא בביאור הגר"א בסי' ק אות יא. ומרן בשו"ע חזר על הדברים גם בסימן קא סעי' ו. והנה מכל זה שמרן לא חילק בין סוגי השרצים, ובכולם ס"ל שצריך שיהיה שלם,

מוכח לכאורה שלא כדעת הש"ך שכתב לחדש בסי' ק"ד ס"ק ג' ששמונה שרצים שדינם שאסורים בכעדשה, לוקין על אכילתן בכעדשה. והם נחשבים בריה בכעדשה אע"ג שאינם שלימים. ועי"ש בט"ז שחלק ע"ד. ובנו"כ על השו"ע שם.

זמכאן נצא לדון בדבר נוסף, על אותם חרקים שמאוסים אם גם עליהם נתנו חז"ל דין בריה או לא. כתב הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות (פ"ב הכ"א) וז"ל: "אבל האוכל בריה טמאה בפני עצמה כולה הרי זה לוקה מן התורה ואפילו היתה פחותה מן החרדל, בין שאכלה מתה בין שאכלה חיה, ואפילו סרחה הבריה משתנית צורתה, הואיל ואכלה כולה לוקה". עכ"ל. ולכאורה אם כן כמפורש ברמב"ם שאף אם סרחה [כלומר שהסריחה לאחמ"כ, ולא סרוחה מעיקרה] ג"כ לוקה, וממילא גם י"ל שאינה בטלה אפילו באלף, כדין בריה. וכתב הרב המגיד על הרמב"ם שם, שהיינו דווקא בשלא סרחה והבאישה עד כדי שלא תהיה ראויה לאדם, אבל אם סרחה עד כדי כך, כבר כתב הרמב"ם (מאכ"א פ"ד ה"א) שהוא פטור, שכן הלכה כרבי שמעון שנבלה שאינה ראויה לגר לאו שמיה נבלה. עכ"ד.

ולכאורה יש להקשות שאם כדברי הרה"מ בד' הרמב"ם, מה חידש לנו הרמב"ם בבריה, לאחר שכבר פסק הלכה בכל האיסורים שאם אינן ראויין לגר שהאוכלם פטור. שאם דין בריה כשאר איסורים מה חידש הרמב"ם בדין בריה? וקושיא זו כבר הקשה הרב מנחת חינוך (במצוה קסג אות ו), על דברי הרה"מ. ויצא לבאר אחרת בדעת הרמב"ם, שס"ל שהיכא שאכלה שלימה כיון שחייב אף בשיעור כל שהוא, ממילא חייב אם הופסדה ונסרחה ואף שאכלה שלא כדרך הנאה. אולם היכא שצריך כזית כגון שלא אכלה שלימה בכה"ג אינו חייב אם זה שלא כד"א. אלא שמסיים שם שבטלה דעתו נגד דעת הרב המגיד.

אלא שהפר"ח (יו"ד סי' קג סוף אות א), פליג על הרה"מ, וס"ל שאף בסרוחין מעיקרא כגון זבובין ויתושין, אף אם הסריחו אח"כ עד שנפסלו לגמרי מאכילת אדם, ג"כ אסורין מן התורה ולוקין עליהם, וסיים וכן עיקר. ולדברי הפר"ח אם אסור מה"ת ולוקה עליהם, א"כ גם דין בריה יש להם ואינם בטלים. אולם הרב פרי תואר על השו"ע שם (סוס"ק ב) כתב שאין דברי הפר"ח מוכרחים. ונראה שדעתו נוטה לדעת הרה"מ. אלא שציין שעכ"פ אסור לאכול גוף האיסור אפי' נפסל מאכילת אדם. ויעוי' עוד בד"ז בכף החיים סי' קג אות ז. והרב ברכי יוסף סי' קג אות א, הביא את מחלוקת הרה"מ והפר"ח, וציין שם את דברי הרב בתי כהונה שכתב שהמחלוקת בנפסלה מאכילת אדם, אולם אם גם נפסלה מאכילת כלב, גם הפר"ח יודה דשריא. ובסו"ד הביא שם שנראין דברי הרב המגיד. עיי"ש.

זחנזח אל מול דעת הרמב"ם שפסק שגם שרצים מאוסים אסור, מצינו לרבינו הרא"ה בבדק הבית (בית ד סוף שער א) שדעת אחרת עמו, וס"ל שכל שהשרצים טעמם פגום מותר גופם וצירם, ואינם נאסרים מה"ת, אא"כ השתבחו בעודם בתבשיל, אלא שגם אז אין להם דין בריה, וכל שיש שישים נגד הטעם המשובח, הם בטלים. וכל מה ששנינו בגמ' לגבי נמלים וזבובין אין זה אלא אם יש כיו"ב שאינם מאוסים, אולם אה"נ במאוסין אינם אסורים מה"ת ואין להם דין בריה. עכ"ד. ואע"ג שאין דעתו להלכה, מ"מ יעוי' למרן הראש"ל שליט"א בספרו הליכות עולם (ח"ו עמ' רס"ט), שצירף דעה זו כסניף. יעוי"ש.

זחנזח להלכה מצינו מפורש שפסק מרן בשו"ע (יו"ד סי' קד סעי' ג ובסי' קז סעי' ב), שאף נמלים וזבובים שהם מאוסים ונפשו של אדם קצה בהם יש להם דין בריה ואוסרים כל התערובת, אא"כ הוציאם שהתבשיל מותר שאין פליטת דברים אלו הפגומים, אוסרת. עכ"ד. אלא שמצינו להרמ"א שכתב בהגהה (יו"ד סי' ק"ג סעי' א) וז"ל: מיהו דברים החשובים כבריה או כיו"ב אם אינם פגומים בעצמם אע"פ שפוגמין התבשיל אינם בטלים אפילו באלף. והדברים מפורשים יותר במ"ש הרמ"א בדרכי משה בשם הא"ה. ומדברי הרמ"א הללו למד הרב פנים מאירות (ח"ב סי' סז), דדעת הרמ"א שאכן כל שפוגמין אין להם דין בריה ובטלים. וד"ז השיב להגאון בעל חוות יאיר שכתב בתשובתו שפרעוש שאבד במאכל אסור כל התבשיל משום שבריה אפי' באלף לא בטלה. וע"ז השיב לו מדברי הרמ"א הנ"ל. אלא שבדעת עצמו ס"ל להפמ"א דלא כהרמ"א, אלא שבריה אף אם היא פגומה אינה בטלה אפי' באלף. וכן הבין בדעת הרמ"א הרב ערוך השולחן (סי' קג סעי' יא), שכל היכא שפגום בטל השרץ בתבשיל, ולפי"ז המילב"ן, תולעים, זבובים ופרעושין שנאבדו בתבשיל ואינם ניכרים בטלים לגמרי. והוסיף שם שיש מי שאומר שהיינו דווקא בבריה שהיא טובה, כגון עוף טמא שנסרח לגמרי, אולם בריה שמאוסה מעיקרא אינה בטילה אפי' באלף, ודוחה את דבריו מלשון הרמ"א. עיי"ש.

זחרי שלהדיא ס"ל להערוה"ש בדעת הרמ"א שאף במאוס מתחילת ברייתו, כל שהם פגומין בטלים בתבשיל. ובשו"ת רב פעלים (יו"ד ח"ד סי' ח בד"ה וראית), הביא את דברי הגאון כתב סופר ביו"ד סי' סג, שהביא שם את דברי החו"י והפמ"א, והוא עשה פלפול להוכיח דבריה שהיא פגומה לא חשיבה בריה ובטלה וכדברי הרמ"א. והרב פעלים כתב שכיון שאפשר שיבוא אדם לידי טעות להמציא משיטות פוסקים אלו צד זכות להקל בתולעים פגומים, ובאמת שכ"ז אינו, ולא ניתן להאמר אפי' בספק כל דהו, וזאת מכיון שדעת הרמ"א כלל אינה להתיר ביתושין וזבובין וכיו"ב שפגומין ומאוסין מעיקרא, כיון שאלו אסרה התורה מעיקרא הגם שהם מאוסין, ולא דיבר הרמ"א אלא בכה"ג של עוף טמא וכיו"ב שאינם פגומין מעיקרן, וע"ז קאמר דאם נסרחו ונפגמו שבטל חשיבותן

ומתבטל, וכמו שפירש הרב פרי חדש (על הרמ"א בס"ק א). ורק מה שהוסיף הפר"ח לחדש שגם ביתושין וזבובין שפגומין מעיקרן אם אח"כ הסריחו עד שאינם ראויים כלל שגם הם אינם בטילים, ע"ז חלקו עליו כל האחרונים והעלו דגם אלו אם הסריחו אח"כ הרי הם בטלים ברוב אם נתערבו. עכ"ד הרב פעלים. [ומש"כ שא"א לצרף סברת החולקים אף כצד או סניף או אף ספק כל דהו, זה לא הבנתי בעניותי, ומה גם שכאמור לעיל דעת הרא"ה להתיר בזה לגמרי אם הם מאוסין. ולעיל הבאתי את דברי מרן הראש"ל שליט"א בספרו הליכות עולם שצירף דעת הרא"ה ז"ל להקל במקום הפ"מ, יעוי"ש].

וזנח בתשובתי אודות חרקים בפטריות שנדפסה בגליון תנובות שדה מס' 40, הבאתי מחלוקת זו בקיצור נמרץ, והעיר שם ידידי העורך כמוה"ר דוד אביטן נר"ו, שגם דעת מהר"ש עמאר זצוק"ל המובא בשירי ברכה סי' ק ס"ק ג נראה כהפמ"ג שהבאתי שם, דס"ל (בסוף דברי פתיחה להל' תערובות) שאף אם הסריחו לחלוטין דין בריה עליהם. עכ"ד. ועיינתי במרן הרחיד"א בשו"ב שם, וציין לפסקי דינים כ"י למהר"ש עמאר ז"ל, שכתב אודות ביצה שיש בה אפרוח או דם והיא סרוחה, ונתבשלה עם תבשיל מותר, ואינה צריכה ביטול, והטעם כיון דהוי נטל"פ. ובסו"ד כתב ולא שייך דין בריה, מאחר שמכירה ומשליכה. וסיים הרחיד"א ודברי הרב ז"ל יש בהם טעם כעיקר דאורייתא. והנה לכאורה הדיוק מסיום דבריו שכתב שאין כאן דין בריה וכו', [ויש להעיר לכאורה שמה שכתב שיש כאן משום בריה אזיל היכא שיש אפרוח בביצה, שאם אין שם אלא דם, כבר כתב הש"ך בסי' ק ס"ק ב, שמרן ז"ל בבדק הבית פשט לספיקא וס"ל שבטיפת דם אין דין בריה אלא היכא שיש אפרוח], ואם הדיוק נכון לכאורה החמיר מהר"ש עמאר ז"ל, שאף היכא שאינו פגום מעיקרו, אף אם הסריח אח"כ יש עליו דין בריה ואינו בטל, אלא שטעמו בטל, וזה דלא כהסכמת רוב האחרונים לעיל, וכפי שפסק רבינו הרמ"א. ואולי מדין אחר נגע בה שכיון שיש ממשו של איסור, הכל אסור שמא יפגע בממשו של איסור, וכמבואר לקמן. נמצינו למדים שדין זה נחלקו בו הפוסקים להלכה, והסכמת רוב האחרונים נראה, שהיכא שפגום מעיקרא דין בריה עליו ואינו בטל, ואם הסריח אח"כ עד שכבר אינו ראוי כלל, אם נתערבו ואינו ניכר הרי הם בטלים ברוב.

וזשתא שבס"ד הקפנו כל דיני בריה, נשוב ונתנה ראש, על הדיון שכתבנו בתחילת דברינו, שלכאורה כיון שמנקים ומסירים את כל הקשקשים מדג הקרפיון, א"כ גם את הטפיל בחלק שנמצא בחוץ, מסירים וא"כ איננו שלם, וחסר לו אחד מתנאי בריה, וא"כ שאינו בריה הרי שהוא בטל, ואפשר א"כ לשווקו עם הכשר. אלא שכאמור דעתי אינה מסכמת עם סברא זו להלכה ואבאר את דברי.

כתב מרן השו"ע בסי' קד סעי' א' לגבי עכברא דמתא שנפל לשכר או לחומץ אם הסירו שלם ולא נשתייר שום ממשות מותר ע"י שיהיה ששים בהיתר נגד העכבר. ואם נחתך לחתיכות דקות ואינו יכול לסננו, כגון שנתערב השכר במאכל עב, הכל אסור ואין שם ביטול, דחיישינן שמא יפגע בממשו של איסור ולא ירגיש. עכ"ד השו"ע. ולכאורה למדנו מכאן שכל היכא שיש חשש שיפגע בממשו של איסור, אף שאין כאן דין בריה (שהרי נחתך לחתיכות), מ"מ אין כאן ביטול והכל אסור. וכל מה שמצאנו להיתר בתערובת היינו דווקא היכא שנימוח לגמרי האיסור והפך לחלק מההיתר בכה"ג בטל. אולם כל שהחתיכה נשארה בעין, אין כאן כלל תערובת והכל אסור. ואף שכדי למצוא את זה צריך דקדוק ועיון וטורח רב, כגון במאכל עב מכל מקום הכל אסור, ולא מדין בריה.

אלא שהרמ"א כתב שם וז"ל: ודווקא בשרץ יש לחוש אם נשאר שלם שלא יוכל להוציא, אבל בשאר איסורין אין לחוש. עכ"ל. ובד"מ ביאר שהטעם הוא משום שמא ישאר בו שיעור כעדשה שהוא שיעור טומאה בשרץ מקרי בריה, אולם אין הדין כן בשאר שרצים אלא בשמונה שרצים. ובש"ך ס"ק ג הביא שכן פירש"י על סוגיא דעכברא (ע"ז דס"ט), והביא הש"ך שהקשה הר"ן מדוע יש לדון מצד ח' שרצים בכעדשה, הרי אף בשאר איסורים יש לחוש משום חצי שיעור שאסור מן התורה? וע"כ מיישב הש"ך שבשאר איסורים כיון שזה נטל"פ א"כ ליכא משום טעמא, וגם משום גוף האיסור אין לחוש כיון שבטל ברוב ואינו מכיר, וכן לענין שרץ ששיעורו בכעדשה לא בטל כיון דהוי כבריה. ומציין הש"ך שמדברי מרן הבית יוסף נראה דאפי' בפחות מכעדשה ואף בשאר איסורים נמי לא בטיל ואפי' ביותר משישים כל שא"א לסננו שחיישינן שמא יפגע בממשו של איסור. נמצא א"כ לדעת הש"ך שלענין שאר שרצים באנו בזה למחלוקת מרן הב"י והרמ"א. והט"ז בס"ק א האריך להוכיח דלא כהרמ"א, וכתב שהעיקר הלכה למעשה שאין כל חילוק בין שרץ לשאר איסורין, והעיקר שכל שנימוח לגמרי האיסור במשקה הוי כלח בלח ובטל בשישים, אולם כל שלא נימוח הוי כניכר ואין כאן תערובת, ושפיר יש איסור אם יבלע אותו בעין, ע"כ אסרו הכל. ועי' בנקוה"כ שהאריך להשיג על הט"ז.

וזכר ערוך השולחן (סי' קד סעי' א-יא) ס"ל כדבר ברור שאין כל חילוק בין סוגי האיסורים אלא הוא כלל בביטול שאינו שייך אלא במה שאינו ניכר, אבל בדבר הניכר לא שייך ביטול, ולכן אין הלח מתבטל ביבש ולא היבש בלח מפני שניכר האיסור. ולכן שרץ שנפל למשקה ונחתך לחתיכות דקות שא"א לבררן אין לו ביטול אפי' באלף כיון שהן ניכרין, ואין לזה תקנה אלא בסנון. ואם נפל למאכל עב כגון עדשים וגריסים נמוחים, אם השרץ נימוח או נחתך כמו המאכל וא"א להכיר ביניהם יש לזה ביטול או כדין לח בלח או כדין יבש ביבש. אולם אם המאכל נימוח לגמרי, והשרץ נחתך לחתיכות דקות אין שם ביטול אפי' באלף

שהרי החתיכות ניכרים. ורק אם יש שם גם בשר שנחתך לחתיכות דקות כמו השרץ וא"א להכיר בין זה לזה, יש ביטול אם הבשר הוא יותר מהשרץ. ובסוגריים כתב שכ"ז למד מהט"ז ומהפר"ח. ובסעי' ד' וה' הביא את הדעה שסברו לחלק בשרצים האסורים משיעור עדשה וכתב שאין מקום לדבריהם. והחידוש בדבריו שבסעי' ט' למד כפירוש הט"ז ג"כ ברמ"א ולא כהש"ך, וביאר את הרמ"א שכוונתו שאה"נ אין חילוק בין שמונה שרצים לשאר שרצים, אלא החילוק הוא כנ"ל בין שהאיסור ניכר או לאו, רק כיון שהשו"ע לא ביאר זאת להדיא, הוסיף הרמ"א וכתב, שלענין שאר איסורים כגון טריפות וכי"ב שנתערבו עם בשר אחר, צורה אחת להם ואינן ניכרין, אולם שרץ שונה הוא משאר אוכלים ולכן הוא ניכר, וזוהי כוונת הרמ"א. עכ"ד¹.

וכן פסק רבינו הרב פעלים (י"ד ח"ד סי"ח בד"ה אך עם), שלענין קפה אין להתיר משום הספיקות שעשה השואל (לענין תולעים שבמים), וכתב שם שכל דין תערובת נאמר רק במינו, כגון דג טמא בין דגים טהורים וכי"ב, שאין האיסור ניכר, אבל באינו מינו שהוא ניכר בפנ"ע, אלא שמחמת קטנותו ותערובתו בדבר עב אי אפשר לבררו ולהפרידו לא שייך דין ביטול, דחיישינן שמא יפגע בגופו של איסור. ובהמשך הביא דעת מור"ם והט"ז והפר"ח. יעו"ש. והנה דברי הרב פעלים הם גם על פת שכבר נאפתה כמבואר שם. ומשמע א"כ שאף בתערובת כ"כ גדולה שכמעט ואין מציאות למצוא שם את השרצים, מ"מ דינו כניכר ואינו בטל, כיון שסוף כל סוף ע"י טורח גדול מאד ניתן להכיר ביניהם.

ומצאתי למרן החזו"א זיע"א בספרו על י"ד הלכות תולעים (סי' יד ס"ק ו' בד"ה ושיעור נימוח), שכתב וז"ל: "ושיעור נימוח, היינו שאין העין מכירתו כלל, והלכך מתבטל כדין יבש ביבש, אבל אם העין מכירתו כשיפגשו, אע"ג שאין כח באדם לחפש אחריו חשיב כאיסור ניכר ואינו בטל". ומדברי הערוה"ש הנז' מדוקדק שאם החתיכות שרץ נראות כחתיכות בשר, אין נקרא ניכר ובטל. ואע"ג שבהתאמצות או בדיקות שונות ניתן להבחין ביניהם, מ"מ אנו מתבוננים במונח כמות שהוא לפנינו, אם הוא נראה כחתיכה בין החתיכות והעין הרגילה אינו מבחינה ביניהם דינו כאינו ניכר. אולם אם העין מבחינה ביניהם רק שקשה להגיע אל החתיכות עקב התערובת הגדולה חשיב כניכר ואינו בטל. [ובתשובתי הנז' לעיל אודות הפטריות, שכתבתי צד להתיר בייצור המיוחד שנעשה שם, היינו משום שבנידו"ד יש ודאי חרץ, והשאלה אם יש תערובת או לא. אולם שם

¹ ועי' בשו"ע יו"ד סו"ס ק"ד, דבריה מאוסה כנמלים ותולעים שנתערבו ונימוחו בתבשיל [דשוב אינם בריה] ואפשר לבדוק לסנן חייב לסנן. והרמ"א שם לא חלק כלל. ע"ש. משמע שכשאפשר לבדוק ולסנן גם הרמ"א מודה שחייב לעשות כן, ואם אינו עושה אינו בטל. ורק כשאי אפשר לסנן כהך דסע' א' חולק ומיקל. ובלאו הכי בנדון דידן איירי בשרץ, דגם הרמ"א בסע' א' כ' שיש להחמיר. **העורר.**

יש צד שאין כלל נגיעות, ואם יש - זה כמות כ"כ קטנה, כך שאין חובת בדיקה כלל. ודו"ק]. וע"ע בכה"ח (סי קד אות ה), שכתב על דברי הרמ"א בהגה שמדעת מרן הב"י נראה שאפילו פחות מכעדשה ואפי' בשאר איסורין לא בטל כל שא"א לסננו. וכיון שכן דעת הט"ז והמ"כ והפר"ח והפרי תואר, יש להחמיר. וכן עיקר להורות. [ומה שהתיר מרן השו"ע בס' פ"ד סעי' ט, בעבר ובישל בלא בדיקה, שאם אינו יכול לבדוק. מותר. התם היינו כיון שיש ספק שמא אין כלל חרקים, ושאינו מנידו"ד שיש ודאי חרקים שנחתכו לחתיכות קטנות. ודו"ק]. ועי' בספר מעדני השולחן על דברי השו"ע שם בס"ק י"ט שכתב שבלא"ה גם לדעת האשכנזים היוצאים ביד רמ"א יש להחמיר כדעת מרן השו"ע, ובכלל האיסורים היכא שניכר הן ע"י מראה והן ע"י מישוש בידים שלא שייך בזה דין ביטול².

חעזלח לדינא: חרק אף אינו שלם ואין לו דין בריה, מכל מקום כל שהוא ניכר הן במישוש או במראה, הוא אינו בטל. ורק אם נימוח לחלוטין שא"א להבחין או להרגיש בו, בכה"ג הוא בטל. ולכן בנידו"ד בטפילים שע"ג הדגים כיון שבמישוש היד מרגישים בו מייד אף אם הוא נחתך ואינו שלם, וכמו"כ במראה גם ניכר מקום הפצע, אינו בטל. ומה הועיל הורדת הקשקשים, והרי סו"ס הוא ניכר, וקיי"ל שאינו בטל וכמבואר בפנים המאמר. וכל זה מלבד שהמציאות מורה שטפילים רבים נמצאים בקצוות התחתונות של הדג במקום שאין קשקשים וממילא אין מנקים שם, והוא נשאר בשלימותו. ולכן העיקר להלכה לאסור בזה, ולא להתיר אלא א"כ הוחזק המשק המסוים הזה שהוא טיפל כדבעי בבריכה, וזאת לאחר שהמשיג ביצע בדיקת מידגם והוכח שהתוצרת נקייה, ואזי יש לסמוך להתיר. [ואע"ג שבקרפיון שמוחזק בנגיעות גבוהה אין די בבדיקת מידגם ואפילו רוב וכפי שכתב הרמ"א ביר"ד סי' פ"ד ס"ח, מ"מ הכא שעושים טיפולים מיוחדים שהם הוחזקו כמועילים להסרת החרקים, וכל בדיקת המידגם לוודא שאכן הטיפול נעשה כנצרך והועיל, בכה"ג די בבדיקת מידגם, וכפי שמעשים בכל יום אנו נוהגים בבדיקת ירקות הגדלים בשיטות מיוחדות, או עוברים הליכי שטיפה וניקוי מסוימים].

שניאור ז. רווח

² ולכא' יש להוסיף עוד, דגם אם אחר הקשקוש אינו ניכר כלל חתיכת התולעת, מ"מ כיון שאין מבטלין איסור לכתח'ל, אסור לקשקש את הדג באופן כזה שחצי התולעת תרד ממנו וחציה תשאר ותתערב באופן שאינה נכרת. אבל יתכן שכיון שאין כוונתנו לבטל את האיסור אלא לתקן את הדג ולהסיר ממנו את הקשקשים לא חשיב מבטל איסור לכתח'ל, כדרך שכ' במחזיק ברכה יו"ד סי' פ"ד אות י"ג, שמותר לטחון קטניות מתולעות, ולא חשיב מבטל איסור לכתח'ל. ע"ש. ועי' באדמת קדש ח"ב יו"ד סי' א'. אבל כפי שכותב ידידי הה"כ נר"ו, עדיין ניכרין שרידי התולעים בדג. ודבר היכר אינו בטל. **העורך.**

הרב אהרן בוארון שליט"א

בימ"ד בני ציון ירושלים ת"ו

בענין זכייה משלחן גבוה בתרומות ומעשרות, ובכל מתנות כחוננה ולויה, ובמתנות עניים

מצאנו שאמרו חכמינו ז"ל בכמה מקומות שהכהנים "משלחן גבוה קזכו", דהיינו שאינם זוכים ישירות מן הבעלים אלא הם זוכים מרשות הגבוה. ויש לנו לחקור האם רק לענין קדשים אמרו כן חכמים, אבל בתרומות אין המקבילים אותם זוכים בהם משלחן גבוה אלא זוכים בהם ישירות מהבעלים, או שגם בתרומות הכהנים והלוויים והעניים זוכים בהם משלחן גבוה.

א. איתא בספרי (פרשת קרח פסקא קיט) על הפסוק (במדבר יח, כא) ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה, חלף עבודתם אשר הם עובדים את עבודת אהל מועד. כל מצות כהונה קנאו השם ונתנו לכהונה, אבל זו (מעשר ראשון ללוי) חלף עבודתם, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר אף זו קנאה השם ונתנה ללוויים שנאמר (ויקרא כז, ל) וכל מעשר הארץ (וגו' לה' הוא), ואומר ולבני לוי הנה נתתי כל (כצ"ל) מעשר בישראל. ע"כ. פירוש דלרבי יאשיה רק התרומות שניתנים לכהנים, קנאם השם ונתנם לכהנים, אבל מעשר ראשון שניתן ללוויים הוא רק כמשכורת על עבודתם באוהל מועד. ורבי יונתן חולק עליו ומוכיח מהפסוקים שגם במעשר ראשון הדברים אמורים. וא"כ מפורש לפנינו דבתרומות הניתנות לכהנים לכו"ע משלחן גבוה קזכו, אבל במעשר ראשון הניתן ללוויים נחלקו בו ר' יאשיה ור' יונתן אם משלחן גבוה קזכו. ולענין הלכה הנה בספר יד מלאכי ח"א (כלל תקפו) הביא שדעת הרדב"ז בשו"ת ח"ב (לפנינו ח"ה סי' מב), דבכל מקום הלכה כר' יונתן מרבי יאשיה. וא"כ לדעת הרדב"ז גם בנד"ד הלכה כר' יונתן, וננקוט דגם מעשר ראשון הלוויים זוכים בו משלחן גבוה. ואמנם רבינו היד מלאכי הוכיח שם מהראשונים שאין בזה שום כלל. אך בנ"ד הרי הרמב"ם (פי"ב מתרומות ה"ח וי"ט) פסק להדיא כרבי יונתן שאף במעשר הלוויים זוכים בו משלחן גבוה. ונעתיק דב"ק להלן (אות ה). ע"ש. וע"ע ברמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל (פי"ג ה"ב וי"ג). ויש לחלק. וכן מבואר למתבונן בדברי הר"י פלט שנביא להלן שם. והן אמת שרבינו בעל הטורים עה"ת (דברים יח א) סובר שרק הכהנים זוכים משלחן גבוה, ולא הלוויים. ע"ש. נראה דלדין בני ספרד במחלוקת הרמב"ם והטור הלכה כהרמב"ם. ובנ"ד שדברי הטור נאמרו לא בחיבור הלכתי,

נראה דכו"ע נקטי כהרמב"ם. ועוד שאף שאכן פשט דברי הטור כנ"ל, שרק הכהנים משלחן גבוה קא זכו ומשא"כ הלויים, מ"מ אין מפורש כן בדבריו להדיא, וע"י הדחק אולי אפשר להשוותו להרמב"ם. וראיתי להגאון מהרא"ל הורוויץ במגניתא טבא על סה"מ (שרש יב), שתפס בפשיטות דהלכה כר' יאשיה, אך במחכתה"ר אשתמיטתיה דברי הרמב"ם וכל הנ"ל. והעיקר להלכה כר' יונתן. ולכן להלן נתפוס בעזהשי"ת לשון תרומות ומעשרות בסתם, וקאי אתרוייהו.³

ב. ונראה לענ"ד שכן מבואר באר היטב במסכת פסחים (מו:): וברש"י שם, שהכהן המקבל את המתנות אינו זוכה בהם ישירות מידי הנותן. דשם מיירי בענין הפרשת חלה ביר"ט של פסח, שישנה בעיה מה לעשות עם החלה המופרשת אשר עלולה להחמיץ (מיירי בחלה טמאה שאין ניתנת לכהן. ודומיא דזמנינו), ועלול לעבור בזה על כל יראה ובל ימצא בהמצאותה ברשותו ובבעלותו. ודעת ר' יהושע במשנה שם שיפריש חלה כדרכו ויניחנה, ולא איכפת לו אם תחמיץ, כי "לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא". וה"ט מפרש בגמ' למסקנא, דלאחר ההפרשה שקרא עליה שם כבר אין החלה שייכת למפריש, וגם אינו חמץ של חבירך הכהן כיון דאכתי לא מטא לידיה. לכן אינו עובר על חמץ זה בבל יראה ובל ימצא, כיון שאינו שייך לא לו ולא לכהן. ע"כ. ומעתה את"ל שכהן המקבל מתנות הוא זוכה בהם ישירות מידי הנותן, א"כ לא יתכן שהחלה לא תהא שייכת לא לישראל ולא לכהן, דהא אמרת שהכהן זוכה בהם ישירות מיד הבעלים בלא אמצעי ביניהם, ואיך אפשר שלא יעבור עליה בבל יראה ובבל ימצא, מאחר שהיא ממון של יהודי בודאי. אע"כ כדכתיבנא שאין הכהן זוכה במתנות ישירות מן הבעלים. ואין להקשות מדלא קי"ל כר' יהושע לענין כל יראה ובל ימצא, דהוא רק מטעם אחר דאמרינן הואיל. ע"ש בסוגיא. וזה ברור. וכ"כ בחי' חת"ס (נדרים פה. ד"ה ע"כ נלע"ד). ופשוט. ומסוגיא זו דפסחים מוצאת למה שחקר ידידנו הרה"ג יעקב דהאן נר"ו בס' דברות יעקב על גטין (בקונטרס שבסוה"ס ענף ד עמוד ערה, וענף ה עמוד רפג) למי שייכים המתנות לאחר ההפרשה קודם שניתנו לכהן. דמסוגיא דפסחים הלזו מבואר דלא

³ וע"פ דברי הספרי הללו מובן היטב מה שהביא בהגהות הרא"מ הורוויץ לברכות (מ:): מהירושלמי (פ"ה דמעשר שני) שעל כל המצוות תחילה צריך לומר לה', כמו תרומה לה', חלה לה'. אלא שע"י הברכה יוצאים ידי חובת הזכרה זו. ע"כ. וכמדומני שכן ראיתי מביאים מהגאון מלבי"ם על הפסוק לא עברתי ממצוותיך ולא שכחתי. ואמ"א. דהכונה בזה שהמפריש תרו"מ אינו מוציא בהפרשתו כלום מרשותו לרשות הכהנים או הלויים, אלא ההפרשה היא כעין הקדש לגבוה. והכהנים והלויים אינם זוכים מידו אלא משלחן גבוה. **הכותב.**

זה ולא זה, ושלכן אין עובר עליה בבל יראה וב"י. וע"ע בסמוך. וכן מבואר בפשיטות בסנהדרין (ק"ב:). ע"ש. וברש"י שם (ד"ה תרומה ביד ישראל).

ג. ובמחשבה ראשונה סברתי שאפשר להוכיח מסוגיא זו גם מה שהבאנו מהספרי והראשונים שהמתנות נעשים ממון גבוה. דהא א"א לומר שבין ההפרשה לנתינה המתנות נעשים כהפקר, כי את"ל שאין על החלה שום בעלות א"כ ממילא היא חוזרת להיות ברשות הבעלים והוא עובר עליה בבל יראה ובל ימצא. וכמ"ש בשו"ת הריב"ש (סס"י תא) והובא בקיצור בב"י או"ח (סימן תנ), ולקנות חמץ לצורך הכותי במעותיו של כותי בחוה"מ, איסור גמור הוא, שהרי לכה"פ איכא למיחש דלמא אתי למיכל מינה. ולא עוד אלא שהוא עובר עליו בבל יראה, לפי שכשהוא קונה אותה בשביל הכותי, אין הכותי בעל המעות קונה אותה, שהרי אין ישראל זה נעשה שליח לכותי ולא זוכה בשבילו, דהא קי"ל דאין שליחות לכותי ולא זכיה כלל, וא"כ הרי הוא חמצו של ישראל זה, ועובר עליו. ואף אם נאמר שאין בדעתו של הישראל לזכות בו לעצמו כיון שיש איסור בדבר, מ"מ כיון שגם הכותי לא קנה אותו, הרי הוא ברשות הכותי הראשון, והו"ל כחמצו של כותי ברשות ישראל בשקבל עליו אחריות, ועובר עליו. עכתד"ק. וכן הובא בשתיקה כהודאה בדרכי משה הארוך שם (אות ו). וכ"פ הרמ"א שם בהגה (בסעיף ו). והאחרונים שם. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ט (סי' קיא ע' קמח, וסי' קיב ע' קנא). ובשו"ת שבט הלוי ח"ה (סימן קעב אות ז). וא"כ גם בנ"ד אי נימא דלאחר ההפרשה אין החלה ממון גבוה אלא הפקר, א"כ ממילא היא חוזרת להיות בבעלות המפריש והוא עובר עליה בבל יראה. אע"כ דגם בתר"מ ע"י ההפרשה המתנות יוצאים מרשות הבעלים לרשות גבוה, וכאשר הם ניתנים לכהן הרי הוא זוכה בהם משלחן גבוה בלבד. וע"ע בשו"ת תורת מרדכי רבינוביץ (סי' קנו אות ז) מה שהביא בזה מהגמ' בנדרים (פה.). וגם ע"ז שייכות הסברות דכתיבנא. ע"ש. ואולם שוב נ"ל דמהגמ' בב"ק (קט:) מוכח דתיכף שמגיעים המתנות לרשות גבוה כבר הקב"ה מקנה אותם לכהנים. ע"ש. ולכן צ"ל דלאחר ההפרשה המתנות יצאו מרשות הבעלים, ונעשו ממון גבוה ותיכף נעשו ממון הכהנים, אך אין עוברים עליהן בבל יראה ובל ימצא כיון שעדין אינם ממון של כהן מסוים אלא ממון השבט בכללותו, ודמי לממון גבוה דאין עוברין עליו. וע"ע מש"כ להלן (אות ז). וע' מאירי (סנהדרין ק"ב. ד"ה תרומות) שכ' שכל שלא הגיעו התרומות ליד כהן עדין הן נכסי שמים. עכת"ד. ועכ"פ מפורש ראינו בסוגיא זו דפסחים (מו:) שאין הכהן זוכה במתנות ישירות מיד הישראל.

ד. ואמנם ראיתי מביאים בס' המפתח לרמב"ם מהדורת ר"ש פרנקל (פ"ב מתרומות ה"ט) מס' גור אריה יהודה (תר"מ סי' א אות ז) שהקשה עמ"ש

הרמב"ם שהכהנים והלויים על שלחן המקום הם אוכלים וכו' ושמשלחן גבוה קזכו, מהגמ' ביבמות (פז.) לענין בת כהן שנשאת לישראל ונעשית זרה ואינה אוכלת בתרומה, שאם מת בעלה ואין לה בן הרי היא חוזרת לבית אביה ושוב מותרת לאכול בתרומה. שאמרו שם בברייתא, כשהיא חוזרת אינה חוזרת אלא לתרומה (שמותר לה לאכלה), אבל אינה חוזרת לחזה ושוק. ויש שם בגמ' כמה דעות מנין לומדים חילוק זה בין תרומה לחזה ושוק. ורב פפא אמר דילפינן לה מדכתיב ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל, לחם הקנוי לאביה תאכל, פרט לחזה ושוק דמשלחן גבוה קזכו. ע"כ. דמשמע דתרומה אין הכהן זוכה בה משלחן גבוה.

נראה לענ"ד לתרץ דיש ב' אופנים של זכיה משלחן גבוה, וכמו שמצאנו להתוס' בביצה (כא. ד"ה אבל), שביארו בדעת רבי יוסי הגלילי דס"ל (בב"ק יב: וש"נ) דקדשים קלים הם ממון בעלים, דמ"מ גם הוא כוונתו שהבעלים זכו בזה משלחן גבוה, וההקדשה וכל העבודות שנעשו בו נעשו ברשות גבוה, רק דס"ל דאח"כ הבעלים זכו בהם משלחן גבוה ונעשה ממונם. ומשא"כ קדשי קדשים (וכן קדשים קלים למאי דק"ל דהוי ממון גבוה ודלא כר"י הגלילי) הם של שלחן גבוה גם בשעה שהכהנים אוכלים, והם אוכלים משל גבוה ממש. ע"כ. וה"נ נראה לומר בענין תרומה, דהא דמשלחן גבוה קזכו, אין הכוונה שהם אוכלים של גבוה ממש, אלא הכוונה היא שהם היו של גבוה והם קנו מן הגבוה. וזה מוכרח מדברי רש"י בפסחים (מו: דמ"י) דמ"ינא לעיל (אות ב-ג), שהזכיה משלחן גבוה דתרו"מ וחלה אין הכוונה שהכהנים אוכלים משל גבוה כקדשים, אלא בהאי זכיה משלחן גבוה כשמגיעים המתנות לידי מקבליהם הם כבר ממונם שלהם ולא ברשות גבוה. שכתב רש"י שם, דלאחר הפרשת החלה אינה לא ברשות המפריש ולא ברשות הכהן, "דהא לא מטיא לידיה דכהן". ולכן אין המפריש עובר עליה בבל יראה ובל ימצא. דמבואר שאם הגיעה כבר ליד הכהן כן היה הישראל עובר עליה בבל יראה ובל ימצא, ואת"ל דגם כשמגיעה לידי הכהן אכתי היא ממש ברשות גבוה כבתחילה, א"כ בכל אופן אין לו לעבור עליה בבל יראה ובל ימצא וכמו דאמרינן בזמן שטרם הגיעה לידו. אע"כ דבתרו"מ הכהנים זוכים בהם משלחן גבוה והם נהיים ממונם שלהם, ואין זה כזכיה משלחן גבוה דקדשים, ששם אוכלים ממון גבוה ממש. ונלע"ד דכן מדוקדק נמי מל' רש"י ביבמות (פז.) שם. ע"ש. וכן ראיתי בשו"ת תורת מרדכי רבינוביץ (סי' קנו) שהביא קושיא זו ותירץ כן (באות ד וה'), ושכן משמע מדברי רש"י ביבמות הנ"ל. וכדכתיבנא בס"ד. גם הביא שכ"כ רבינו הגר"א בשנות אליהו (ריש ברכות) חילוק זה בין קדשים לתרומה. ועוד הביא (באות י) שכסברא זו כתבו גם התוס' במנחות (עג: סד"ה

ואפילו). ועע"ש נפלאות מתורתו. וכן ראיתי שהקשה בס' דבר אליעזר וולדינברג (סי' יג אות ב וג', בדפ"ח נדפס בסוף צ"א חי"ז, הגיעני עדיו ידידי הר"ר עידן ׳ אפרים נר"ו), ושכן הקשה הגר"צ מקלענברג בסידור עיון תפילה (דצ"ב), ותירץ הגרא"י שליט"א מדנפשיה כנ"ל.

א. וכ"כ הרמב"ם (פי"ב מתרומות הי"ח וי"ט): אסור לכהנים וללוים לסייע בבית הגרנות כדי ליטול מתנותיהן וכו'. וכן אסור להן שיחטפו תרומות ומעשרות, ואפילו לשאול חלקן בפיהן אסור, אלא נוטלין בכבוד, שעל שלחן המקום הם אוכלים ועל שלחנו הם שותים, ומתנות אלו לה' הם, והוא ברוך הוא זיכה להן, שנאמר ואני נתתי לך את משמרת תרומותי עכ"ל. הנה לפנינו שכן דעת הרמב"ם שגם תרומות וגם מעשרות (ועי' בנו"כ), הכהנים והלוים זוכים בהם משלחן גבוה, ולא רק לענין קדשים נאמר דמשלחן גבוה קזכו. וכ"כ רבינו יוסף בן פלט בתשובתו הנדפסת בשו"ת הרשב"א ח"א (סימן יח), דהיינו טעמא של תקנו חכמים ברכה על נתינת מתנות כהונה לכהנים, מאחר שהישראל הנותן לכהן את המתנות אינו נותן משלו אלא השם יתברך זכה אותן לכהן ומשלחן גבוה קזכו וכו'. אבל על הפרשת חלה ומעשרות מברך, מפני שאין ברכתן על הנתינה אלא על ההפרשה. ע"כ. ומפורש דס"ל נמי דבכל מתנות כהונה וכן במעשרות אמרינן דמשלחן גבוה קזכו. וכן בסוף התשובה הוסיף וכתב, ומנלן דמתנות כהונה אין מברכין עליהו, משום דאמרינן דכהנים משלחן גבוה קזכו. וגבי גזל הגר שהוא ממתנות כהונה נמי אמרינן (ב"ק קט:), קנאו השם ונתנו לכהנים. דשמעינן מינה דמאן דיהיב מתנות כהונה לא יהיב מדידה, אלא דרחמנא נינהו כדכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי. עכ"ל (ונכפלה תשובה זו במיוחדות סי' קפט, בנוסח יותר מקוצר ולא כ"כ מבורר). וכן הובאה בארחות חיים ח"א (הל' ברכות אות עב, על שם הרשב"א). וכן באבודרהם (בדפ"ח עמוד כג והלאה) הובאה תשובה זו בשם הר"י ׳ פלט יותר באורך. ע"ש.

ורב"נ הרמ"ה ביד רמה (סנהדרין קיב. ד"ה החרם) רצה לומר יתירה מזו, דכיון שהתרומה נקראת קדש, אף שהגיעה לידי הכהן הרי היא נקראת שלל שמים (ולא שלל ממון הדיוט. ע"ש), דכהנים כי קזכו משלחן גבוה קזכו, ובכל מקום שנמצאת התרומה הרי היא ממון גבוה, אלא שהתורה זיכתה לכהנים לאכלה בטהרה, וליזכו נינהו להדדי, אך דחה זאת הרמ"ה כי בגמ' להלן (קיב:) משמע שכאשר התרומה הגיעה לידי הכהן הרי היא ממון שלו. ע"ש. וכ"כ הרמ"ה להלן בע"ב (ד"ה ותרומות). ע"ש. ולפי מה שהוכחנו מהספרי והראשונים צ"ל דהרמ"ה חזר בו רק ממה שסבר בתחילה שגם לאחר שהתרומה בידי הכהן היא ממון גבוה, אבל עדיין נשאר בדעתו דהוי ממון גבוה בטרם הגיעה לידי

הכהן. ודוק כי נכונים הדברים. ולכן נקיטנא שגם הרמ"ה סובר ככל הנך רבוואתא שהכהנים זוכים בתרומות משלחן גבוה. והבאנו בס"ד שכ"ה בתלמוד ובספרי נמי. וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סימן קלא): ואשר שאלת למה תקנו (הגאונים) ברכה לכהן בפדיון יותר מבשאר מתנות כהונה כשזוכה בהן, י"ל דבשאר מתנות כהונה אין הכהן עושה כלום רק זוכה במתנות משלחן גבוה וכו'. עכ"ל. וכן משמע מדברי המאירי בקדושין (נד. ד"ה כבר התבאר). ע"ש. ושו"ר שכן מפורש במאירי סנהדרין (קיב. ד"ה תרומות), שכל שלא הגיעו התרומות ליד הכהן עדיין הן נכסי שמים. עכת"ד. וכ"כ מהרש"ל ביש"ש גטין (פ"ה רס"י כא). וכ"כ מהר"י די ליאון במגילת אסתר על ספר המצוות (שרש יב) ע"פ תשובת הרשב"א (כצ"ל) הנ"ל. וכ"כ מהר"ח קאזיס בקנאת סופרים על סה"מ שם. ומהרא"ל הורוויץ במרגניתא טבא שם. וכן בשו"ת שדה הארץ (חיו"ד סי' כה) הביא מ"ש בשו"ת הרשב"א הנ"ל שהכהנים זוכים במתנות משלחן גבוה. וכ"כ בביאור הגר"א או"ח (רס"י ח). והביאוהו בס' כרם שלמה האאס וכן בכף החיים סופר שם. וכן העלה בשו"ת תורת מרדכי רבינוביץ (סימן קנו) שגם בתרומה הכהנים זוכים בה משלחן גבוה. ע"ש מה שהאריך בזה בטור"ד. וכ"כ גם לעיל (סס"י פח). וכן העיר בזה בקיצור הגר"א הרצוג ז"ל בשו"ת פסקים וכתבים ח"ג (סימן ל). וכ"כ בספר דבר אליעזר וולדינברג (סימן יג), שהביא דברי הספרי והרמב"ם ותשובת הרשב"א במיוחדות וכו'. וגם הוא שליט"א ביאר שם שזוהי דעת רש"י ביבמות (פו). שם. וע"ש. והניף ידו שנית בשו"ת ציץ אליעזר ח"א (סי' י) להשיב ע"ד חד גברא רבה שכתב לו לדחות את עצם מ"ש בדבר אליעזר שיש בתרומה זכיה משלח"ג, כי אין הכוונה כפשוטו וכו'. ע"ש. והגאון שליט"א השיב על דבריו והוכיח שדוחק מאוד לפרש בדברי הרמב"ם כהרב הנז'. ע"ש. ועוד בצ"א ח"ג (סס"י טו) חזר לאמת הדברים בקיצור. ע"ש. וכן ראיתי בשו"ת שבט הלוי ח"ב (סימן קעח אות ב) שהביא מהמרגניתא טבא הנ"ל דתרו"מ משלחן גבוה קזכו. ואף שהעיר עליו במה שהוציא מזה, מ"מ בעצם הדבר דמשלחן גבוה קזכו מסכים גם הוא. וכ"כ בשו"ת שאילת שאול ברייש (חיו"ד סי' עז אות ג) בשם הגר"י ענגיל באתון דאורייתא (לא ציין מקומו. ואמ"א), בביאור דעת רש"י ביבמות (פו). ושזוהי דעת הרמב"ם (פ"ב מתרומות הי"ט) הנז'. וכן בשו"ת משנה הלכות ח"ג (סימן רא) הביא דברי הריב"ש הנ"ל שכתב כן. ואמנם לבסוף הניח זאת בצ"ע, אילו היה רואה כל הנ"ל שהם הם דברי התלמוד והספרי והרמב"ם ועוד ראשונים ואחרונים לא היה חוזר להסתפק בדבר. וברור. (ואמור מעתה דמה שמצאנו בכ"מ בש"ס ופוסקים

שמכנים את התרו"מ מיד לאחר ההפרשה בשם ממון כהן או ממון השבט, זהו לאחר שהיו ממון גבוה, אז נעשו תיכף ממון השבט.⁴

⁴ ועוד יש לנו בזה תוספת דברים ותוספת ביאור בחידושינו לנדרים (יב:). ואעתיק מה שנוגע לענינו. גמ', כחלת אהרן וכתרומתו, מותר. פי' הר"ן, דאע"ג דבקריאת שם מתסרי, כיון שאינו אסור לכל, דבר האסור לכל מקרי ולא דבר הנדור. עכ"ל. והנה בשלמא דברי הר"ן לעיל (סד"ה בעיקרו קא מתפיס, בסוף דף י"א) שם כתב בסתמא דהמתפיס בחלת אהרן ובתרומתו מותר, משום דאיסורא לאו משום נדריה הוא אלא משום גזירת הכתוב. דברים אלו אפשר להבינם בטוב באיזה אופן, שהאיסור דתרומה וחלה אינו מחמת נדרו אלא רחמנא רמי עליה איסורא, וניתן לפרש הדברים גם כפירוש התוס' והרא"ש. אבל מ"ש הר"ן כאן דה"ט דלא מיקרי דבר הנדור משום שאינו אסור לכל, זה לכאורה קשה טובא, דטעם זה יכון על האיסור בקדשים לאחר זריקת דמים, וכדיבאר הר"ן לעיל שם (סוף דף י"א), דבאלו ההוכחה שאין איסורן מחמת נדרו, היא דא"כ היה ראוי שיהא אסור לכל, "דהוא הא אקדשיה ואסריה אכולי עלמא", ואילו לאחר זריקת דמים אינו אסור על כל העולם, ובהכרח דפקע ליה נדרא, ורחמנא הוא דרמי איסורא עליה. ע"ש. דהיינו שההכרח שהאיסור שלאחר זריקת דמים אינו האיסור שמחמת נדרו, הוא מדחזינן שלאחר זריקת דמים הוא מותר באיזה אופנים, מה שאינו באיסור שמחמת נדרו. וזה מובן. אבל בתרומה וחלה מה מעלה או מוריד זה שאינו אסור לכל אלא לזרים וטמאים, הרי ענין זה אינו גורע כלל מפעולתו של הנודר, שהרי הוא עצמו כשקרא שם לתרומה ולחלה גם הוא לא אסרו אלא לזרים וטמאים, ולא אכולי עלמא, ואיסורא דרחמנא לא שינהו ולא גרע ממנו כלל, א"כ איך מוכח מדאינו אסור לכל שאין איסור מחמת נדרו. בשלמא בכל עניני קדשים הנז' כיון שהאיסור דרחמנא שלאחר זריקת דמים הוא פחות מהאיסור שלפני כן, שמחמת נדרו, זה מוכיח שהוא איסור נפרד ושונה מהאיסור שלפני כן, אבל בתרומה וחלה מנלן שהוא דבר נפרד. ובאמת אדרבה יותר היה נראה לדמותו לנותר דעולה, שאמרו עליו בגמ' שכיון שגם לאחר זריקת דמים אסורה כאיסור שלפני כן שמחמת נדרו, אמרינן דאכתי הוי דבר הנדור, למרות שבאמת ע"י הזריקת דמים היתה כאן עוד חלות ואיסור מלבד החלות והאיסור שהחיל בקריאת שם עולה. הכותב.

ובריש פ"ב (יג:) בד"ה כחלת אהרן וכתרומתו, הוסיף הר"ן ביאור וז"ל: שאע"פ שחל איסור על ידי קריאת שם, לא מיקרו דבר הנדור, שאע"פ שהוא אסור לזה ומותר לזה, לא מחמת נדרו (אסירי), "שהרי כשהפרישן לא פירש", אלא ודאי מאי דאסירי לזרים, מחמת איסורא הוא דרמא רחמנא עליהו. ע"כ. דמבואר שהרגיש הר"ן במה שעוררנו, שהאיסור של תרומה וחלה אינו סותר את ההפרשה והקריאת שם של המפריש. ומתרץ שהמפריש כשקרא שם לא חילק, ור"ל שכוונתו היתה לאסור את התרומה והחלה על כו"ע, אפילו על הכהנים, וא"כ כיון שלמעשה תרומה וחלה מותרים לכהנים זה מורה שאין איסורן מחמת נדרו, אלא הוא איסור נפרד דרמי עליה רחמנא. אבל כל עין לך תצפה שיש בזה הרבה מן הדוחק, חדא דבזמנא שהיו

נותנים התרומה בפועל לכהן, דוחק רב לומר שהמפריש לא יידע שהתרומה שמפריש מותרת ונאכלת לכהנים. ותו דאף אם כוונתו כנ"ל, מה איכפת לך, סוף סוף י"ל דהוי דבר הנדור, אם איסורה רק מחמת נדרו.

ואמרתי בעניי ליישב ולבאר הענין בטטו"ד ע"פ מה שאמרו רבותינו בספרי (פרשת קרח פיסקא קיט) על הפסוק (במדבר יח, כא) ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה, חלק עבודתם אשר הם עובדים את עבודת אהל מועד. כל מצות כהונה קנאו השם ונתנו לכהונה, אבל זו (מעשר ראשון ללוי) חלק עבודתם, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר אף זו קנאה השם ונתנה ללוויים שנא' (ויקרא כז, ל) וכל מעשר הארץ (וגו' לה' הוא), ואומר ולבני לוי הנה נתתי כל (כצ"ל) מעשר בישראל. ע"כ. פירוש דלרבי יאשיה רק התרומות שנתנים לכהנים קנאם השם ונתנם לכהנים, אבל מעשר ראשון שניתן ללוויים הוא רק משכורת על עבודתם באהל מועד. ורבי יונתן חולק עליו ומוכיח מהפסוקים שגם במעשר ראשון הדברים אמורים. וא"כ מפורש לפנינו דבתרומות הנתנים לכהנים לכו"ע משלחן גבוה קזכו, ורק במעשר ראשון נחלקו. ולענין הלכה קי"ל כרבי יונתן שגם הלוויים במעשר ראשון משלחן גבוה קזכו. וכדהבאנו במקומו בס"ד מהרמב"ם בהל' תרומות (פי"ב הי"ח וי"ט). ועוד. ושם הארכנו הרבה בכל ענייני זכיה משלחן גבוה. ומתבאר מכל הענין דהמפריש תרו"מ אינו מקנה כלום ישירות לכהנים וללוויים, אלא הוא מפריש תרומה לשם השם או מעשר לשם השם, והשי"ת מקנהו לכהנים או ללוויים ואז ההפרשה נעשית ממון השבט. וזהו ענין שהכהנים והלוויים זוכים משלחן גבוה. והבאנו שרבינו יוסף נ' פלט בתשובתו הנדפסת בשו"ת הרשב"א ח"א (סימן יח) כתב דה"ט דאין מברכים על נתינת התרו"מ לכהנים וללוויים, משום שהישראל הנותן לכהן את המתנות אינו נותן משלו אלא השם יתברך זכה אותן לכהן ומשלחן גבוה קזכו וכו'. ע"כ. והובאה תשובה זו בכמה ראשונים. והבאנו מהמאירי בסנהדרין (קיב. ד"ה תרומות) שכתב שכל שלא הגיעו התרומות ליד כהן עדין הן נכסי שמים. ע"כ. וכ"כ מהרש"ל ביש"ש גיטין (פ"ה רס"י כא).

ולאור כל זאת נראה שהפרשת התרומה והחלה היא מעשה שאוסר את החלק המופרש על כל העולם וכולל גם הכהנים, כי מעשה ההפרשה עושה את החלק המופרש "נכסי שמים" כהגדרת המאירי, ורק אח"כ השי"ת מקנהו לכהנים. ואם כנים אנו בזה ממילא א"ש מ"ש אדוננו הר"ן זיע"א שכיון שהתרומה והחלה אינן אסורות על כל העולם, אלא מותרות לכהנים, זו הוכחה שאין האיסור מחמת נדרו, דא"כ היה ראוי שיהא אסור על כל העולם, אלא הוא איסור אחר דרמי רחמנא עליה. כי נתבאר בס"ד שהתרומה והחלה נעשות לא ע"י מעשה אחד של הבעלים דהיינו שמפריש וקורא שם, אלא יש כאן שני הקנאות, הבעלים מפרישו לשמים, ומצד זה באמת החלק המופרש אכן אסור על כל העולם, ואח"כ בא השלב השני, שהשי"ת מקנהו

**אם גם בתרו"מ בזה"ז יש זכיה משלחן גבוה
(ויבואר אם תרו"מ בזה"ז יש לז עיקר מן התורה)**

ז. ועדין צריכים אנו למודעי לענין תרו"מ בזה"ז, אם המקבלים אותם זוכים בהם משלחן גבוה, כמו בזמן ההוא שהיו תרו"מ נוהגים מה"ת, או שבזה"ז שהם מדרבנן לא שייך זכיה משלחן גבוה. ולכאורה היה נראה להוכיח מגמ' בכורות (כז.) שבזה"ז שהתרו"מ נוהגים מדרבנן אין זכיה משלח"ג, דאיתא התם, אמר רבא תרומת חוצה לארץ אין בה משום כהן המסייע בבית הגרנות. ופרש"י תרומת חו"ל מדרבנן היא ויכול ליתנם לכהן המסייע. עכ"ל. וכ"פ הרמב"ם (פ"ה מביכורים ה"ב) והטור ומרן הש"ע יו"ד (סס"י שכג). והרי הרמב"ם לימדנו שטעם איסור סיוע בבית הגרנות הוא משום שזוכים במתנות משלחן גבוה. וא"כ בתרומת חו"ל שאין בה משום מסייע בבית הגרנות על כרחך שאין זוכים בה משלחן גבוה. וא"כ לכאורה ה"ה תרו"מ בזה"ז דהו נמי מדרבנן בלבד, אין בהם זכיה משלחן גבוה.

ואולם נראה בס"ד דיש חילוק ואין דומה תרומת חו"ל לתרו"מ בזה"ז בא"י. כי תרומת חו"ל היא מדרבנן שאין לו עיקר מן התורה, אבל תרו"מ בא"י בזה"ז אף שהם מדרבנן מ"מ יש להם עיקר מה"ת. וכ"כ הרמב"ם (פ"ה מהל' ביכורים ה"ט). וכן מבואר בחי' הרשב"א (יבמות פב.). וכן מוכח בשו"ת הריב"ש (סי' רכא) ממ"ש שם, לא גרעה התקנה מאשר אם לא היה לה עיקר בשל תורה כלל. ע"ש. ודוק. וכן מבואר בטור יו"ד (סס"י שכב). וכן בב"י שם. וכ"כ הב"י להלן (רס"י שכג) בפירוש. וכן מבואר בש"ע שם (סס"י שכב וסימן שכג). וכ"כ הפרישה והב"ח והש"ך שם (רס"י שכג). וכ"כ הגאון מהר"י אלגאזי בהקדמת ארעא דרבנן (ד"ה ודבר). והניף ידו שנית להלן (מערכת הת' אות תרכט), שכן משמע מדברי המשנה למלך (פ"ז מתרומות ה"ז). וכ"כ הגרצ"ב אויירבך בס' משנת הגר"נ אדלר (פ"א דברכות מ"א, סד"ה ברע"ב ומקמי וכו') בדעת הרמב"ם, וציין למל"מ (פ"ז מתרומות ה"ז). וכ"כ מהרי"ט אלגאזי בפ"ד דבכורות (סימן מד ריש ד"ה ועוד). ושכ"כ מהרש"ל ביש"ש (פ"ח דחולין סימן ג). וכ"כ הרה"ג המגיה בסו"ס פקודת אלעזר נ' טובו (אות ג). וכ"כ מרן החזון איש בכמה דוכתי.

לכהנים. וכיון שכן האיסור של התרומה אינו מחמת נדרו אלא הוא איסור נפרד דרמי רחמנא עליה. דאילו מחמת נדרו היה ראוי שיהו אסורין על כל העולם אף על הכהנים. כך נ"ל בביאור הענין, ובזה הכל מובן בעזה"ש"ת כמין חומר. אמנם מצער היא אצלי שידעני שאין משמע בר"ן שלזה נתכוין, ברם קושטא קאי שנ"ל שהוא דבר נכון בס"ד. הנ"ל.

זאמנא ראיתי לגאון עוזנו שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"ו (חיו"ד סי' כח אות ג) שישב על מדוכה זו, והוכיח מגמ' גטין (סה.) דתרו"מ בזה"ז אין להם עיקר מה"ת. ושכן מבואר להדיא בתורת הבית הארוך להרשב"א, המובא בב"י יו"ד (סימן קכא דקצ"ג ע"א). אולם לפי חלישות וקוצר דעתי נ"ל שהרשב"א שם מיירי בתרומת חו"ל בזה"ז, וכלל לא בתרומת א"י, דאל"כ אין שחר לדברי הב"ח והדרישה שם במקום, ובשם מהרש"ל. וגם הם סותרים דברי עצמם ממה שהבאנו מהם לעיל שכתבו בפירוש שיש לתרו"מ בזה"ז עיקר מהתורה. וכן מ"ש מרן נר"ו בדעת מהרש"ל שיסבור שאין להם עיקר מה"ת, הרי הבאנו שמהר"ט אלגאזי הביא שמהרש"ל כתב להדיא בפ"ח דחולין (סימן ג) להיפך. ומה שהפוסקים הנ"ל (דסי' קכא) שהביא הראש"ל, לא ביארו זאת שמדברים רק על תרומת חו"ל, כי דברו בהוה במה שהיתה המציאות התדירה אצלם. וברור. וכן מ"ש ג"ע שליט"א שכן מוכח דעת מרן בש"ע יו"ד (סימן שלא סי"א) שאין עיקר לתרו"מ בזה"ז. הנה מדברי מרן (בסס"י שכב וברס"י שכג) שהבאנו, מבואר בעליל שסובר שכן יש עיקר מה"ת לתרו"מ וחלה בזה"ז. ובאמת מרן הראש"ל גופיה בתוכ"ד הדר תבריה לזיזה, כי חזה צדיק שבב"י (רס"י שכג וסס"י שכב) הנ"ל מפורש שיש לתרו"מ עיקר מהתורה בזה"ז. ועע"ש. וא"כ למסקנא גם מרן הראש"ל תנא דמסייע לן. ומכל זה תשובה מוצאת למה שראיתי להגאון מבריסק בבית הלוי עה"ת (בליקוטים הנד"מ עמוד כח) שכתב שהאידינא מצוות התלויות בארץ גם עיקרן אינו אלא מדרבנן. וכן בקדש חזיתיה להגרש"מ עמאר שליט"א בשו"ת שמע שלמה ח"ג (חיו"ד סי' כ וכו') וכ"ה בשו"ת כרם שלמה ח"א (תרו"מ סי' ט וסי' י) שהעלה שתרו"מ בזה"ז אין להם עיקר מה"ת. וכ"כ בספר דברות יעקב להרה"ג ר' יעקב דהאן יצ"ו חלק יד החזקה (סימן טו ענף ז). שכבר נתבאר שהסכמת הפוסקים רוא"ח שתרו"מ וחלה בא"י בזה"ז יש להם עיקר מן התורה. ועוד אומר שכל הלומד דברי הטור והב"י ביו"ד כל סימן שכ"ג, עיניו תחזינה מישרים שזהו יסוד החילוק בין תרו"מ וחלה דחו"ל לתרו"מ וחלה של א"י בזה"ז, דשל חו"ל אין להם עיקר מהתורה ושל א"י בזה"ז יש להם עיקר. והלום ראיתי למופה"ד הגר"ח קנייבסקי שליט"א בס' דרך אמונה ח"ד (פ"ט מהלכות שמיטה ויובל ה"ג, בבאור ההלכה) שהביא המחלוקת בזה, ובתוך דבריו כתב שדעת מרן הש"ע יו"ד (סי' שלא סי"א) שאין לו עיקר מהתורה. ולאחר המח"ר כבר נתבאר שדעת מרן הש"ע ברורה שכן יש לו עיקר מה"ת. ומה שהיקל ביו"ד שם בתרו"מ בזה"ז כמו דין תרו"מ דסוריא, אינו משום שס"ל שדרגת חיובם שוה, אלא שלא בכל ענין ס"ל לילך לחומרא בדרבנן שיש לו עיקר מהתורה כאילו הוא דאורייתא. כנלע"ד נכון. ואכמ"ל.

זלאור חילוק זה, שתרומת דחול אין לה עיקר מה"ת, ואילו של א"י בזה"ז כן יש עיקר, נ' לומר שתרו"מ דא"י אף בזה"ז יש בהם זכיה משלחן גבוה. וראיה נכונה לזה, שהרי בתרו"מ דא"י אסור לסייע בבית הגרנות גם בזמן הזה. וא"כ בהכרח יש בהם זכיה משלחן גבוה, שהרי הרמב"ם תלה ב' ענינים אלו זב"ז, וזאת בעוד שבשל חול מותר לסייע בבית הגרנות. והדברים ברורים בס"ד. ועלה בידינו שבתרו"מ בא"י גם בזמן הזה יש זכיה משלחן גבוה. אבל של חול שאין להם עיקר מה"ת אה"נ גם אין בהם זכיה משלחן גבוה. ולכן מותר לסייע בהם בבית הגרנות. וכן מצאנו בעוד כמה ענינים שדרבנן שיש לו עיקר מה"ת נידון כאילו הוא מדאורייתא, ומשא"כ דרבנן שאין לו עיקר. פוק חזי. ועפ"ז עולה בדעתי כעת ליישב דברי התוס' בריש סוכה (ב. ד"ה כי), ממה שהקשינו בחי' לשם. ואכמ"ל. ודו"ק. (ואמנם י"ל שכ"ז רק לדעת הרמב"ם דס"ל שזכיה משלחן גבוה ואיסור סיוע בבית הגרנות תליין בהדדי. אבל לשאר פוסקים י"ל בפשיטות שגם בתרו"מ דחול זוכים משלחן גבוה. ועוד י"ל שאף להרמב"ם כן הוא, ואפ"ה מותר לסייע בבית הגרנות בחול, והם אמרו והם אמרו. ודו"ק). ואחר זמן רב משכתבתי דברים אלו אנהרינהו קוב"ה לעיינין ומצאתי את שאהבה נפשי הוכחה לדברינו המעטים, שגם בזה"ז יש זכיה משלחן גבוה, מגמ' פסחים (סוף דף ע"ב), דפריך, ותרומה היכא איקרי עבודה, ומשני, דתניא מעשה ברבי טרפון שלא בא אמש לבית המדרש, לשחרית מצאו רבן גמליאל, אמר לו מפני מה לא באת אמש לביהמ"ד, אמר לו עבודה עבדתי, אמר לו כל דברך אינן אלא דברי תימה, וכי עבודה בזמן הזה מנין, אמר לו הרי הוא אומר עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת, עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש. ע"כ. וע' שו"ת ציץ אליעזר ח"א (סימן י אות ג) מ"ש בדברי הגמ' הללו.

[ההמשך יבוא]

הרב דוד אביטן / העורך

שיעור איסור אכילת תרומה לזר ולכחן טמא

[המשך מהגליון הקודם]

אמנם כל זה הוא לשיטת התוס' והריטב"א בגיטין כ' ע"א ד"ה דילמא, דהא דחטה אחת פוטרת את הכרי מקיים בזה גם מצות נתינה. וכן בתוס' ובפסחים ל"ב ע"ב ד"ה אין, דאמנם חטה אחת פוטרת ומקיים מצות נתינה נמי, ורק זר שאכל תרומה בעי כזית משום דהוי כתשלומי גזילה, וע"כ אין שם נתינה בפחות מפרוטה. ע"ש. ועי' במנחות ס' ע"א תוד"ה מי, נראה דלא ברירה להו אמאי סגי בכל שהוא לקיים מצות נתינה בתרומה. ע"ש. [ועי' זרע יעקב לר"י בן נאים סי' י"א, לגבי נתינה דמתנות לאביונים מה שהאריך בד' התוס'].

אבל בתוס' רי"ד בקידושין נ"ח ע"ב ד"ה חטה, מובא במל"מ בהל' מתנו"ע פ"ו ה"ז ד"ה אחר, הקשה, דבתרומה קמ"ל חיטה אחת פוטרת את הכרי, והכי דרשי' בחולין תתן לו כו' [עי' גם קל"ד ע"ב: תרומה נתינה כתיב בה], והרי בחטה אחת אין בה שיעור נתינה. ותירץ דאמנם מצוה ליתן דבר חשוב שיהיה בו כדי נתינה, ומיהו אם אינו רוצה ותרם חיטה א' נתקן הכרי, אלא שלא קיים מצות נתינה. ע"ש. וע"ע במל"מ שם מ"ש על ד' התוס' בפסחים. והביא תוספתא בפאה פ"ד ה"ב: "מתנות כהונה ולויה נותן כל שהוא ואינו חושש". וכ' שנראה מד' הרמב"ם דבעי' כזית מיהא, משום דכתיב בהו נתינה. ע"ש.

ועולא מדברי התור"ד דדין פטור הכרי בחטה ודין מצות נתינה הם ב' דינים. וידועים ד' הרמב"ם בסהמ"צ שרש י"ב, דמצות הפרשה ומצות נתינה הם ב' מצוות. וע"ש ברמב"ן וקנאת סופרים. ולפי"ז מ"ש שחטה אחת פוטרת את הכרי הוא ממצות הפרשה, אבל מצות נתינה גם מדאורי' אינו מקיים כלל אלא בשיעור פרוטה או כזית לכל הפחות.

וא"כ באמת אם הפריש חטה אחת דאין מקיים בה מצות נתינה, צ"ע לריש לקיש שחצי שיעור מותר מן התורה, אם בחטה אחת יש בה איסור אכילה לזר מן התורה כנ"ל. ואם לא הוא תמוה מאוד, איך מקיים מצות נתינה בכל שהוא ואין בוא שם תרומה לענין איסורא. וגם לר' יוחנן קשה, דהא מיהא רק מדין חצי שיעור הוא דאסור באכילה מן התורה, ואמאי לענין הפרשה חשיב כשיעור שלם. וצ"ל דבאמת הוא משום מאי דחזי לאצטרופי עם עוד חטים לכשיעור הוא דמשו"ל לחטה אחת אוכל, דמדין תורה מפריש חטה אחת, ונתינה יקיים כשיהיה לו עוד כריים ויפריש עוד ויהיה כשיעור. וכעין מ"ש המל"מ שם. ע"ש. וצ"ע.